

Культурно-політичний часопис для українців
у Чеській Республіці

Kulturně-politický časopis pro Ukrajince v České republice

№ 8/2015, рік XXIII | č. 8/2015, ročník XXIII
www.ukrajintci.cz

АБРИКОСИ ДОНБАСУ

ПЕРЕМОЖЕ
Гранд-Корона

пороги

М аріупольський
процес

АЕРОПОРТ

ГОЛОВНА КНИГА ПРО ВІЙНУ, ЯКОЇ НЕ МАЛО БУТИ,
І ПРО ГЕРОЇВ, ЯКІ ХОТІЛИ ЖИТИ, АЛЕ ВМИРАЛИ

СЕРГІЙ ЛОЙКО

ВСА

1+1

ЄВГЕН ПОЛОЖИЙ

ІЛОВАЙСЬК

РОМАН

Брайт • Букс

ПОЗИВНИЙ

ВАЛЕРІЙ
МАК

CF FOLIO

Культурне АТО

Підготував: Олекса Лівінський

Майдан та російсько-українська війна сильно вплинули на сучасне українське мистецтво й, зокрема, літературу

МАЛЮНОК АННИ КЛЮ

На створення цього особливого літературного числа «Порогів» підштовхнула серпнева есемеска від редактора чеського радіо Давіда Штяглавського: «Готую передачу про культуру в українському конфлікті».

Довелось відмовитися від участі в такій несподіваній, як на чеське ЗМІ, передачі, бо потрібен був час, щоб підготуватися, та й через телефон з карпатських гір всерйоз роздумувати на таку тему непросто... Але в таких випадках завжди намагаюся порадити, до кого звернутися. Вдалося вмовити перекладачку Тетяну Окопну, яка саме перебувала в Празі, прийти на радіо і розповісти чеським слухачам про

українську культуру під час війни. Передача вийшла 30 серпня увечері на Чро Плюс у регулярній програмі «За грану», і, якщо кому цікаво послухати, вона доступна в інтернет-архіві радіостанції.

Культура й війна

І справді, події на Майдані, і – особливо – в зоні АТО, сповнені і героїзму, і трагізму, і цинізму з абсурдом теж – і це, як не парадоксально, – приваблює багатьох діячів мистецтва. Одразу спали на думку ці прикрі «чорні» і «білі» списки культурних діячів, які підтримали ту чи іншу сторону в Росії чи Україні. Пригадуємо росіянина Андрія Макаревича, який не витримав багаторічного уникнення розмов на по-

літичні теми і різко засудив агресію Путіна, приїхав виступати перед бійцями АТО у визволену частину Донбасу, за що його істерично зацькували путінці. Знаємо про численні українські музичні гурти й співаків, які їздили виступати перед солдатами мало не на передову і у шпиталі. Кіно й фотографію, образотворче мистецтво й літературу заповнили вже призабутий батальний жанр, що вже зняті чотири частини серіалу про АТО, інший серіал знімають на Трухановому острові, виникають численні короткометражні й документальні фільми, Мінкульт України навіть фінансував невелику програму «Зброя Культури», якою виділив кошти аж на сім (!) різних проектів. Художники розробляють атрибутику для військових. А який талант до малювання проявився в ув'язненій Надії Савченко! Працюють на фронті фотохудожники, виготовляючи для історії нерідко унікальні, часто дуже важкі для сприйняття, знімки. Виставки, аукціони, презентації у різних містах – крізь призму культурних заходів українці – та й не тільки українці, а й адекватні іноземці, навіть росіяни – дізнаються про те, чому люди вийшли на Майдан, чому вмирили за його ідеали, чому пішли воювати за український Донбас, піддаючи себе смертельній небезпеці, а рідних – неабияким хвилюванням... Цих «чому» дуже багато, багато відповідей на них нема й досі, і не буде, певно, ніколи... І на деякі з цих «чому» пропонують відповіді книги, уривки з яких ми публікуємо у цьому спеціальному номері. Іншими словами, про наше сьогоднішнє й учорашнє життя.

Ці видання в Україні займають переможні місця на книжкових форумах навіть стають бестселерами. Ми підбрали поезію, а також книги про три різні точки Донбасу, де було найгарячіше під час війни, де наші хлопці сміливо ліквідували російських і проросійських терористів і тримали від них героїчну оборону – а саме Маріуполь, Іловайськ та аеропорт Донецьк. Ще один уривок із книги про візит волонтера на Луганщину.

«Абрикоси Донбасу»

Відкривають номер вірші Любові Якимчук. Деякі з них написані ще задовго до війни. Але кризь їхню призму відчувається, що цей збройний конфлікт готувався довго, що через російські мас-медіа насаджувалася ненависть, особливо до тих, «кого годував Донбас» і тих, хто був за «ету нєзалежність»... Як вона добре лягала на зростаюче безробіття, «копанки», п'янство й кримінал у регіоні, де було прийнято беззаперечно обожнювати начальство і «вождів». Але водночас помітно, що ця земля є й залишається українською, що б з нею не зробив «совок» і зараз не чинили різноманітні «кадирівські» й «казацкі» банди разом із російськими військовими та місцевою напівп'яною «гопотою з калашами». «Про війну вірші можуть бути лише голі, як дроти без ізоляції, дуже прості та без надмірних кучерявостей, але із чіткими деталями, – пише про свою збірку Любов Якимчук. – Ці вірші мають бути як злочин, про який соромно згадувати, вони – як ці щоденні вбивства без прикрас, неприємні болючі вірші – як допити заручників, яким ставлять банки на живіт, яких гвалтують, у яких стріляють. Вірші, як мешканці в окупованих містах, яким нема куди втікати і яких ніхто не рятує від перманентної загрози їхньому життю... Такі тексти мають бути як сама війна, у якій ми не завжди можемо встановити хід подій, але за наслідками (розкиданими тілами та розлитю кров'ю) ми знаємо, що тут щось сталося».

Любов Якимчук народилася у Первомайську (Олександрівці) Луганської області, у якому минулого року йшли жорстокі бої. Закінчила факультет української філології Луганського національного університету, а також магістеріум Києво-Могилянської академії. Авторка поетичних книжок «, як МОДА» (2009), «Абрикоси Донбасу» (2015) (Видавництво Старого Лева). Кураторка літературної програми культурного форуму «Донкульт» (2015). Поезії Якимчук перекладені англійською, шведською, німецькою, французькою, польською, словацькою, російською та на іврит. Стипендіатка програми Міністра культури і національної спадщини Рес-

публіки Польща «Gaude Polonia» (2010). У липні 2015 журнал «Новое время» включив Якимчук в рейтинг TOP-100 найвпливовіших людей культури в Україні. Нині поетеса проживає у Києві, але постійно їздить Україною з презентацією своїх творів – від Ужгорода аж до самісінької передової в зоні АТО.

Полон і любов

Далі – уривок з книги від автора, який сам пережив «прелесті» сепарського полону. Черкаський правозахисник Валерій Макеев 100 днів пробув у підвалах «еленерівців». Він їхав на Луганщину, щоб визволити українських полонених. Натомість, сам став полоненим. «Для них волонтер – ще гірше, ніж військовий. Тому що «не було би волонтерів, української армії і близько б не стояло», – цитує Макеев сепаратистів. Він пробув у холодній камері, переніс інфаркт. Утім не збирається полишати свою справу й надалі допомагає полоненим. З обох боків.

Продовжує часопис уривок із книги «Маріупольський процес» Галини Вдовиченко. Книга стала володарем відзнаки «Гранд-романи» конкурсу «Коронація слова». Це роман про кохання сепаратистки й бійця АТО. Але не тільки. Війна змінює людей, вони шукають і знаходять шлях до порозуміння. Звичайні людські почуття ламають стереотипи про «західників» і «східняків». Події роману розгортаються на фоні стосунків полоненого бійця АТО Романа та дівчини-сепаратистки Ольги, яка мешкає у селі поблизу Маріуполя. Дівчина просить, щоб їй дали полоненого для проведення робіт із заміни підлоги в хаті, яку їсть грибок. Так зароджуються їхні почуття. Подальша історія їх взаємин зворушує й спонукає переосмислити те, що ми знаємо про донецькі події, війну на псевдо АТО. Пані Вдовиченко – відома письменниця, хоч і дебютувала тільки у 2008 році. Вона працює заступником головної редакторки львівської щоденної газети «Високий Замок», написала вже десятки книг, які отримали багато відзнак.

Бестселери про «пекло» і «АД»

Євген Положий – також відомий журналіст і письменник, автор десятка романів, багатолітній редактор сумської газети «Панорама». На основі багатьох свідчень солдатів та їхніх рідних йому вдалося описати всю трагічність поразки українського війська в околицях Іловайська, жорстокість й підступність російських окупантів. Цей роман максимально наближений до реальних подій. Активні бойові дії української армії проти сепаратистів на сході країни були успішними, ще трохи – і українські військові взяли б Донецьк у щільне кільце. Для цього по-

трібно захопити невеличке містечко Іловайськ, важливий транспортно-залізничний вузол на схід від Донецька. Штаб АТО направляє на штурм добровольчі батальйони, батальйони територіальної оборони і частини ЗСУ, всього близько 2000 військових. Але цих сил було недостатньо для блокади і штурму. 18-19 серпня вони займають частину міста і ведуть нерівні бої з противником. 23-24 серпня у війну на території України вступає регулярна російська армія, яка масово перетинає кордон та допомагає сепаратистам створити так званий «Іловайський котел». 29 серпня українським бійцям пообіцяли «зелений коридор Путіна». Насправді це виявилось засідкою. Росіяни впритул розстріляли обидві українські колони. Така ж трагічна доля спіткала і ті армійські підрозділи, що поспішали на допомогу... Ця книга – про мужність і боягузтво, про подвиги та зраду, про неймовірний героїзм і людяність українських солдат і офіцерів. Це книга про війну, яка, як відомо, нікого ще не зробила краще, натомість, серед крові, вогню та заліза люди залишаються людьми.

І, нарешті, «Аеропорт» російсько-американського журналіста Сергія Лойка – кореспондента газети «Лос-Анджелес Таймс», який співпрацює із ліберальними російськими ЗМІ – радіостанцією «Ехо Москви» та «Новою газетою». Автор чисельних репортажів з районів військово-політичних конфліктів, в тому числі в країнах колишнього СРСР, провів разом із «кіборгами» у чотири дні у жовтні 2014 року. Дія роману починається в Аеропорті й розгортається кожною хвилиною протягом останніх п'яти днів понад 240-денної облоги. Хоча роман заснований на реальних фактах, усі персонажі – плід художнього вимислу, як і назва Аеропорту («Красний Камінь»). Але за поведінкою персонажів можна впізнати реальних людей і подекуди нелюдей.

Маленький український гарнізон Аеропорту вдень і вночі відбиває атаки супротивника, який значно переважає його у живій силі й техніці. Але тут, у цьому зруйнованому до підвалин Аеропорті, підступні й жорстокі вороги зіштовхуються з чимось неочікуваним і неймовірним. Із «кіборгами». Вороги самі так назвали захисників Аеропорту за їхню живучість та впертість приречених. Кіборги, своєю чергою, ворогів прозвали орками...

У книзі багато персонажів, багато переплетених драматичних сюжетних ліній. Роман не тільки і не стільки про війну. Він і про любов, про зраду, пристрасть, ненависть, лють, ніжність, відвагу, біль і смерть.

Абрикоси Донбасу

ПОЕЗІЯ: Любов ЯКИМЧУК

Цикл АБРИКОСИ ДОНБАСУ

Поема про шахти та фабрики, про каску мого тата й казку моєї бабусі,
і все те, про що давним-давно мені заборонили писати.

Там, де не ростуть абрикоси, починається Росія.

Вугілля обличчя

Із очами морськими синіми
Та з волоссям жовтим лляним
Трохи вилиняним
Це не прапор
Це стоїть у шахті
По коліна у воді
Мій тато

Його обличчя, як вугілля —
Із відтиском
Польового хвоща допотопного
Роками розтопане
Море твердне сіллю
Трава твердне вугіллям
А тато стає як трава-ковила
Сивим
Він чоловік
А чоловіки не плачуть —
Так кажуть в рекламі
А щоби його рівчаками
Порубала шахта
І вугілля добути з обличчя
Мого батька
Згоріло в Донбасу пічках
І багаттях

Адесь там високо
Стоїть терикон
Гарчить терикон
Як дракон
Як сфінкс
Що захищає свого Тутанхамона
І знаю тільки я одна
Що посеред степу терикон —
Це корки від пляшок
Які тато випив
І попів від цигарок
Що викурив тато

Терикони грудей

Дерева оці
Як кольорові олівці

Понавтікані вздовж дороги
І тільки часом проїде краз
Посеред степу в лісосмужку
Донбас! Донбас!
Шипить труба
Сонцю на вушко

Ти стоїш
У спецформі
Вугляного агента
І пахнеш парфумно
Реагентами:

— Я жінка
Моя стихія водна:
Це — не тільки зробити чай
Чи помити посуд — ні!
Хоч жінок не беруть у шахту —
Але беруть на фабрику
Вуглепереробну
І я мию вугілля
Ніби мила би коси
Я вугілля подрібнюю
Наче ріжу картоплю
Або перемелю м'ясо
У блендері фабрики
Іправляю маслом
Розтопленням —
Тобто поливаю цей борщ
Реагентами

Слухай, оці компліменти
Про красу донбаських дівчат
Мають якийсь сенс
Якщо побачити ці заводи
Якщо спуститися в шахти
Або скупатися в отруйних водах
Відстійників
Куди спускають юшку
Від мого оцього борщу
Якщо залізти на терикон
І провалитися йому під ковдру
Точніше — в пряму кишку
А перед тим
Побачити цвіт абрикос
Ніжно-білий цвіт абрикос

А в осінь
Побачити їхнє жовте волосся
Із висоти вагонеткового польоту

Абрикоси у касках

Відцвіли абрикоси Донбасу
Відтінками неба усіма
Абрикоси вдягнули каски
Минула весна

Їх було двадцять
Усі молодці
До тридцяти...
За законами рівняння
Їх і стало двадцять
От тільки нема на що рівнятися:
Вони тримались

ЯКИМЧУК ЛЮБОВ. АБРИКОСИ ДОНБАСУ.
— ЛЬВІВ: ВИДАВНИЦТВО СТАРОГО ЛЕВА,
2015. — 192 СТОР. — ОБКЛ.: ТВЕРДА. — ЦІНА:
50 ГРН. — [HTTP://STARYLEV.COM.UA/
ABRYKOSY-DONBASU](http://starylev.com.ua/abrykosi-donbasu)

На волосині
Сталевого дроту
Вони висіли у клітині
Як у ковчегу Ноевому
Після потопу

Упала бетону тонна
На клітину
Вони випали
Їх розстрошило у вільному падінні
Вони стали вільні
Так, вільні
Як абрикосові дерева
Вирвані з корінням
Їх було двадцять
І стало двадцять
На них рівнялись
За законами рівняння
Коли продовжували ряд
На кладовищі
А мій тато з ними не встиг
Порівнялись
Мій тато тоді вугіллям застиг
А вони піднімалися вище і вище
У гумових чоботях
Із фляжками без води
Із тілами як фляжка
Піднімалися до ангелів
Туди...
І тепер бабусі онукам
Розказують казку
Про абрикоси
У касках

Казка моєї бабусі

Коли сльози
Стають сіллю кам'яною
Коли море в животі
Стає шахтою
Помирають мамонти
І народжуються душі наррозхрист
Вони обмінюють сміливість на горілку
І наймаються на роботу

Зачекай!
Ця шахта ковтне тебе
Ця красуня з темною шкірою
Кам'яна
Може, для неї половці різьбили статуї
Серед неголених, як шахтарі, степів
Зачекай!
Вона народить тобі мертве море
Її талія не шістдесят
А груди обвисли до пояса
Не заходь у неї
Можеш не повернутися
Мов дитина в матері
Яка не хоче народжувати

Він занурився в неї раз
І повернувся зі сльозами в руках —

Він занурився в неї — два
І повернувся із сіллю в руках
Він занурився в неї — три...
І повні руки вуглин
Потягнули на дно
Підземного моря

Абрикосові дерева розпростерли руки до
неба
Абрикоси одягнули жовтогарячі каски
І тепер, коли їси абрикоси
Всередині — вуглина
Кінець казки

Книга ангелів

Твої зуби темні й діряві
Як оці терикони
Твої очі сірі і пряні
Як перевернуті корені
Диму алчевського
Що проростає вгору
І приймається всюди
Як верби
— Моє здоров'я кепське
Але жаліти мене не треба
Я дістаю траву, але не якусь
А кам'яну
Із-під землі
Із-під неба:
Колись тут було море
Росла гігантська трава
І на ній колихалися ангели
Трава слухала їхні розмови
Запам'ятовувала слова
І пресувалася в торф
Він витискав з себе воду
Ставав суттю всього
Вкривався свіженьким гіллям
І ще якимись колодами
Ці ангельські слова
Не могли передатись повітрям
Тож ставали легким камінням
Кам'яною травою
Тобто ставали вугіллям
І тепер кожна шахта
Це книжка
З ангельськими словами
Сторінки якої
Горять у пічках —
І це велетенські свічки
Порозгублені
Степами

Тому й Донбасу заводи
Курять в небо димом кольоровим
І їм плювати на заборони
Тютюнопаління
У громадських місцях
Бо на заводських майданчиках
Вони — у себе вдома
А там, як відомо
Курити не заборонено
Навіть коту

Ту-ту
Поїзд
Ту-у-у
для Ю. А.

Серпень-жовтень 2012

З циклу РОЗКЛАДАННЯ

ш
р
а
м
після вибуху розкидані степом
ш — як шовкові нитки вітру, що заплуталися
в деревах
р — гудить як турбіна літака
а — роззявлений від крику рот
м — без кінця кличе маму: мама, де моя
мама?

біля розкиданих літер стоять бездумні —
вони порожні, як банки від майонезу
стоять бездомні —
вони босі, як степові звірята
на яких влаштували полювання

на війні немає дому
навіть якщо у твою хату не влучили
як у качку або сірого зайчика
на війні немає дому
а в хаті мерехтить синя міль газу
яка висотує з тебе
останнє тепло

М
А
Р
Ш
розкидані степом
М — груди матері, яка годувала немовля
під час польоту
А — терикон, налитий кров'ю, як комар: от-
от лусне
Р — прикушений язик, лише язик
Ш — сиве волосся, змішане з травою
і туди підходять військові
їхній дім — це чоботи
і ці чоботи відбивають МАРШ

19 липня 2014, Київ

як я вбила

усі мої родинні зв'язки тепер телефонні
усі мої родинні зв'язки прослуховуються
їм цікаво, кого я більше люблю, маму чи
тата
їм цікаво, на що хворіє моя бабуся, яка
каже в слухавку: ой-ой-ой
вони заінтриговані, що думає моя сестра
про свого хлопця
який раніше був моїм

усі мої телефонні зв'язки кровні
уся моя кров прослуховується
їм треба знати, скільки відсотків
української
польської, російської і чи є циганська
їм треба знати, чиїм донором я стала
їм треба знати, чи це впав гемоглобін, чи
дах наді мною
і чи можна з клітинних мембран
побудувати кордони

між мною і моєю мамою вирито сотні
могил
і я не знаю, як їх перестрибнути
між мною і моїм батьком літають сотні
снарядів
і я не вмію дивитися на них, як на птахів
між мною і сестрою металеві двері
погребу
що їх із-середини підпирає лопата
між мною і моєю бабусею параван із
молитов —
тонкі шовкові стіни, за якими не чути,
зовсім не чути

це дуже просто, підтримувати родинні
телефонні зв'язки
це дуже дешево, поповнювати рахунки
безсонням та заспокійливим
це так п'янить, слухати чужу кров,
одягнувши навушники
особливо, коли моя кров перетворюється
на постріл:
нах!

10 серпня 2014

Розкладання

на східному фронті без змін
скільки можна без змін?
метал перед смертю стає гарячим
а люди від нього холодними

не кажіть мені про якийсь там Луганськ
він давно лише ганськ
лу зрівняли з асфальтом червоним
мої друзі в заручниках —
і до нецька мені не дістатися
щоби витягти із підвалів, завалів та з-під
валів

а ви пишете вірші, красиві, як вишиванка
ви пишете вірші ідеально гладенькі
високу поезію золоту
про війну не буває поезії
про війну є лише розкладання
лише літери
і всі вони — rrr

Первомайськ розбомбили на першо
і майськ —
безкінечно маятись наче вперше

ПОЕТЕСА ЛЮБОВ ЯКИМЧУК, ОСОБИСТА СТОРІНКА: [HTTP://LAKYUMA.LIVEJOURNAL.COM/](http://lakyuma.livejournal.com/)

там удруге скінчилась війна
але мир так і не починався

а де бальцево?
де моє бальцево?
там більше не родиться Сосюра
уже більше ніхто з людей не родиться

я дивлюся на колообрій
він трикутний, трикутний
і поле соняхів опустило голови
вони стали чорні й сухі, як і я
вже страшенно стара
і я більше не Люба
лише ба

22 серпня 2014

Гусінь

її пальці змерзли і звузилися
з них злітає обручка
цокає асфальтом
її пальці тремтять на вітрі
як осінні листочки
коли біля ніг проповзає гусінь
танкова гусінь
біля ніг її дочки

двоє підходять і наказують
розвернути руки, як для оплесків
вдивляються в паспорт перший, другий раз
мацають її пальці мозолисті
і знаходять на них опіки, лише опіки
де мав бути мозоль на вказівному
від снайперської гвинтівки
вони називають її позивний
а може і не її —
курва-жінка
вони її роздягають
вони її розглядають
вони розлягаються
злягаються
лаються
дев'ятеро

(її улюблене число)
у синіх халатах
(її улюблений колір)
у дірявих кросівках
(її улюблене взуття)
дев'ятеро
на одну розпатлану
не курву, а жінку
а дівчинка зігнулась калачиком
вона дивиться і не плаче
вона піднімає мамину обручку
ховає в роті, як собака кістку
та дивиться, як гусінь дожирає
їхнє зелене місто

19 вересня 2014, Київ

ВІН КАЖЕ, ЩО ВСЕ БУДЕ ДОБРЕ

він каже: розбомбили школу, до якої ти
ходила
він каже: їжа закінчується, грошей немає
він каже: гуманітарка з білих фур — єдине
наше спасіння
він каже: гуманітарка щойно полетіла
снарядами

школи немає
як це, коли школи немає?
вона порожня, вона дірява чи її зовсім
немає?
що сталося з моїм фото, що висіло на
дошці пошани?
що сталося з моєю вчителькою, яка
сиділа в класі?
він каже: фотографія? кому потрібна твоя
фотографія?
він каже: школа розплавилася — ця зима
надто гаряча
він каже: вчительку я не бачив і не проси
мене дивитися
він каже: бачив твою хресну — її вже
немає

тікайте

киньте все і тікайте
залиште хату, погріб з абрикосовим
варенням
та рожеві хризантеми, що стоять на
веранді
собак пристрельте, щоби не мучилися
кидайте цю землю, кидайте
він каже: не верзи дурниць, ми щодня
кидаємо землю – на труни
він каже: усе буде добре, порятунок вже
скоро
він каже: гуманітарка вже йде
2 грудня 2014, Київ

ПОВЕРТАННЯ

нам додому хочеться, туди, де ми
посивіли
де небо вливається в вікна потоками
синіми
де посадили дерево і виростили сина
де збудували дім, який без нас відсирів

а дорога наша розквітає мінами
ковила й туман прикривають вирви
вертаємось гіркими, не говіркими,
винними
нам би мати дім і трохи миру

нам би постояти, подихати сирістю
витягти знімки з альбомів родинних
ми додому їдемо, туди, де ми виростили
нас батьки чекають, могили і стіни

ми підемо й пішки, хоч би були босими...
як не знайдем дому там, де ми залишили
побудуєм дім понад абрикосами
з неба синього, із хмар пишних
6 та 8 березня 2015

З циклу НЕБІЛІ ВІРШІ

БРОВИ

ні-ні, не одягну чорної сукні
чорних туюфель і чорної хустки
прийду до тебе в білому –
якщо доведеться прийти
і дев'ять білих спідниць
будуть на мені одна попід одною
я сяду перед дзеркалом
(якщо воно буде завішене рядном)
чичиркну сірником
він обгорить, і я
наслиню його
і намалюю собі чорні брови
поверх моїх чорних
і буде в мене дві пари брів
мої і твої над ними
ні-ні, не одягну чорної сукні
о одягну чорні брови

твої на себе
30 вересня 2014, Київ

НІЖ

із родичами ділимо стіл та могили
із ворогами – тільки могили
приходить один такий претендент
поділити зі мною могилу
мовить до мене: я більший ніж ти
я твердіший ніж ти
я міцніший ніж ти
ніж за ножом всаджує у живіт і нижче
ніж за ножом
його жим пружинний
але
він менший ніж ми
він м'якіший ніж ми
бо ніж у нього один
а нас за столом багато
і в кожного своє ніж
і в кожного свій ніж

POETRY RELATIONS

поети різняться за градусом Цельсія
за градусом алкоголю та обертами кілець
довколо планети власного я
ще – за близькістю сорочки до тіла
хоч не всі вони носять сорочки
але ви забудьте про це –
читальникам не треба знати нічого
про нижню білизну цих істот
викиньте ці слова на смітник вашої
пам'яті
нехай перегниють
як коров'ячий гній на городі
або полуниці в супермаркеті
одразу до справи
можливо, навіть кримінальної

Бодлер холодить
Бодлер посилає різкими прянощами
язика
аніс освіжає і викликає бажання
виплюнути солодкавий пляцок
не можна стільки їсти
коли був голодний стільки ночей
Війон би вас повісив
а Бодлер крижаними пальцями виривас
приправленого язика
як бур'янець, що виріс, але нікому не
потрібен
аааааа
Рьокан на звук як пташиний спів Рьокан
р'юкан
дзвінкий і ніжний, як струмочок чистої
води
безалкогольної і негазованої
води, що народжується на самій поверхні
Рьокан на вигляд, як дракон, що відлітає
у вирій

дихаючи на прощання вогнем
махаючи в повітрі червоними лапками
із нігтями-пелюстками сакури

до речі, про птахів
Голобородько теж уміє літати
як вірш, що ніколи не починався –
ніколи не закінчиться
Голобородько сходить щоранку
в Луганську –
східніша Україна тільки в Сибіру –
сходить якимось гарячим кавуном сонця
з ліжка-полочки для книжок
він підходить до вікна на одній нозі
і кукурікає півником-льодяником
ку-ку ку-ку
та летить у вирій

Михайль Семенко поет космічний
його знають марсіани, а не українці
Семенко кучері завиває на трубах
заводів
що масово палять Кобзарі країни
щоб опалювальний сезон не закінчився
нагло
як буває життя перерветься тобі в 37-му
і – мертвопетлюєш
довго-довго

є поети теплі, а є красиві
про красивих напишуть дівчатка в блогах
–
вони банальні, як акації Сосюри
або цигарки якогось молодого поета
моя пісня інакша
може, трохи з присмаком сажі
але тепла, як вугілля Донбасу

сьогодні найбільше мене зігріває Богдан
Задура
він зігріває моє серце, мою душу, мій ро-
зум
своїми шепотливими віршами
вільними, як вітер, випечений у мушлі
на якесь велике свято
як Різдво чи Великодень
він зігріває моє серце, мою душу, мій ро-
зум
але найбільше він зігріває мої ноги
коли ступаю долонями
які ворухнуться і лоскочуть п'яти
асфальт розкритими обіймами кидається
мені до ніг
розкритими обіймами долонь
навіть коли я боса іду фруктовим моро-
зливом снігу
у цей час мої ноги зігріває Богдан Задура
–
два роки я ношу його блакитні шкарпетки
і не можу натішитися – так довго шкарпет-
ки не живуть
тільки вірші

19-20 квітня 2012, Київ

100 днів полону або Позивний «911»

ТЕКСТ: Валерій МАКЕЄВ

Для самопізнання необхідне випробування:
ніхто не дізнається, що він може,
якщо не спробує
Сенека

АДВОКАТ, ВОЛОНТЕР І ТЕПЕР ПИСЬМЕННИК, АВТОР ПУБЛІЦИСТИЧНОЇ КНИГИ-СПОВІДІ «100 ДНІВ ПОЛОНУ» ВАЛЕРІЙ МАКЕЄВ. ОСОБИСТА СТОРІНКА: [HTTPS://WWW.FACEBOOK.COM/VMAKEEV1](https://www.facebook.com/vmakeev1)

БЛОК-ПОСТ № 3

Уранці 16 серпня наша група (я і журналісти Рома, Аня та Назар) виїхала з місця ночівлі – це був пологовий будинок містечка Лутугине, куди ми доставляли гуманітарку (медикаменти, памперси, побутові речі). Айдарівці, які нас супроводжували, розмістилися на нічліг із бойовими побратимами, а нас поселили в комфортніших умовах, за що їм дяка. Багато хто виїхав із цього оповитого війною регіону, але чимало людей лишилося. За місяць під канонаду «Градів» й оглушливої далекобійної артилерії, у райцентрі Лутугине відбулося 16 пологів...

Журналісти поспішали – потрібно швидше вернутися, бо й так потрапили на вихідні (16 серпня – субота), відрядження мали до неділі 17-го. Ми вже збивалися із запланованого графіка – проїзд через зону активних бойових дій затримав нас на добу.

До Краснодону залишалося 40 км. Впоратися за день і повернутися через кілька годин в Лутугине, де нас очікувала група супроводу (до 15:00), уявлялося і можливим, і реальним. Із Краснодону вже кілька днів нас бомбили есесемесками бранці: Роман, Віта і Свят. Не терпілося. О 7:25 16 серпня «Київстар» цілковито несподівано для такого часу дав зв'язок із приймаючою стороною: «Усе добре! Виїжджаємо вам назустріч. Зустрічаємося в Первозванівці біля залізничного мос-

ту. Ваш позивний знають на всіх блок-постах. Не хвилюйтеся», – здавалося, що все вкотре домовлено й підтверджено. На GPS-навігаторі виставив простий маршрут: Лутугине – Волнухине – Перво-званівка – Краснодон.

На виїзді з Лутугино на нас зупинив наш останній блокпост. За розмовою – львів'яни. «Прошу паспорти...» – жодних питань-коментарів. Мовляв, самі знаєте, куди їдете, це ваш вибір. Їдемо далі, не дуже прискорюючись. До першого блок-посту ополченців кілька кілометрів. Він значно скромніший від нашого, посиленого бронею. Від невеликої «фортифікації» відійшов рудуватий хлопчина в потертому камуфляжі з великокаліберним ручним кулеметом напереваги. Називаю позивний – пропускають без питань. До речі, як тільки потрапляєш в зону, підконтрольну ополченцям, все інакше: атмосфера, повітря, смак води й хліба; інші блок-пости, інша військова форма; інший дух, який не пояснити словами.

Ще кількасот метрів і новий, вже досить потужний блок-пост. Позивний вже ніхто не слухає: показують, куди повернути і як з'їхати з дороги. Звертаємо в якийсь провулочок. Тут уже зустрічає група озброєних людей. Жестом дають зрозумілу команду: «Прийняти вправо й зупинитися!». – Вийти з машини! Руки на капот! Ширше ноги! – пролунала низка жорстких команд.

Один із солдатів почав говорити: «Ну що, укроп, куди їдемо? Чого воюємо?». Але промовистим жестом його командир, поставивши палець до губ, по-військово стислю наказав: «Не спілкуємося!».

Мене з Романом і Назаром відвели на територію колишнього промислового об'єкта й закрили в підвалі. Він, хоч і був споруджений для господарчих потреб, але оскільки стояв на території, скоріше за все, вітчизняного промпідприємства, то вхід у підвал завчасно обмежувався дверима-ґратами. Він був найменш придатним для тривалого перебування: маленький, вузький погріб без світла, у якому воно й холодно. З атрибутів – тільки напівповна півторалітрова пляшка (для малих нужд). На сходах лежала одна книжка, на яку я й сів. Униз не спускалися. Навіть біля дверей-решітки відчувалося, який там сморід, насамперед через відсутність туалету.

Автомобіль наш обшукали, усі речі забрали. «Не бойтесь! Мы не мародеры, все вернём», – сказав один з ополченців. Мабуть, це єдина порядна фраза, яка про-

звучала при затриманні. Зрештою, не повернули нічого.

За півтора місяці до цього, коли їздив на Карачун, залишав на лобовому склі український прапорець. Цього разу, переїжджаючи в зону ополченців, я зрозумів, скоріше відчув, що прапорець таки треба зняти. Поклав поруч на переднє сидіння. Під час обшуку авто, один із ополченців істерично відреагував на знахідку. Прибіг до камери, порвав на шматки. «Вот это что?! Выходите! Будете мочиться на флаг сейчас! Закапывать будете!» Жоден з нас не зреагував.

Підійшовши до решіткових дверей, можна було роздивитися плац колись мирного переробного заводика, а тепер – базу ополченців. За годину на плац прибули і хвацько припаркувалися біля контори заводу (за 150 метрів від нашого підвалу) два автомобілі, із кожного вийшло по 4-5 бійців. Водій одного з авто – борода-тий чоловік атлетичної статури – здійняв руки до небес, і прозвучало гучне й протяжне: «Ааааааааах Акбар!»

Те, що щось пішло не так, стало очевидним.

Причину свого затримання я дізнаюся згодом, через сто днів, а тоді я просто думав: «Це війна...»

Через кілька годин нашого перебування в підвалі волнухінського підприємства мене вивели до військового, якого назвали командиром. Після коротких запитань «Хто? Куди? Навіщо?», віддали чіткий наказ керівнику групи, яка нас затримала: «Тихо вивозим в Ровеньки. И чтоб о них НИ-НИ! Ни одна душа...» Надалі лінія нашого утримання й полягала саме в тому, щоб «нікому не показувати, ніде не реєструвати». Цього суворо дотримувалися під час всього нашого перебування в Ровеньках...

Дуже важкими були перші години полону – від нервового напруження і стресу можна не доїхати до головної камери. До дверей-решітки підходили цілі групи військових – як на екскурсію в зоопарк:

– Опачки! И как вы сюда попали с Центральной Украины? За всю войну еще не было такого улова!

– Ну что, бандеры, давай: «Хто не скаже – той москаль!».

– На Майдане скакал? (Думаю, де той Майдан, а де ми? Уже 16 серпня...)

– Несите жгут, сейчас ногу ему прострелю!

– У меня пятеро детей, а я оставил их и пошел воевать с вами, фашистами!

– У меня ребенку сем месяцев, а я уже четыре воюю – не вижу его!

– Что, никогда не видел живого ЧЭЧЭНЦА?

Це далеко неповний перелік реплік із монологів, які довелося вислуховувати від ополченців та найманців... Незабаром зверху прозвучала вельми зрозуміла команда: «Загружай нациков!». Хтось покпошився із навісним замком і скомандував: «Выходим! Руки за спину!». Нас провели за межі бази, що стала першим місцем нашого перебування, і підвели до ГАЗону з будкою, у якій уже сиділо зо два десятки ополченців, які поверталися з «бойових».

«Принимай бендер ближе к кабине!» – зробили останню вказівку. Звернення нікому не призначалося, воно було зроблене радше для порядку, щоб для всіх, до зубів озброєних людей, було зрозуміло, хто ми й куди нас. Але військові інтересу не виявили. «Пролазьте», – без особливого ентузіазму сказав один, і це була єдина фраза, адресована нам за час майже годинного переїзду до Ровеньок. У понурих і втомлених обличчях можна було розгледіти лише кілька бажань: поспати й помитися. Сморід окопного поту має особливий присмак.

Я сидів поруч із кабіною на запасці, яка весь час намагалася кудись з'їхати. Але будка була забита й рухатися особливо не було куди. Не проїхали ми й десяти хвилин, як ополченці, усі дружно, закурили... Потім ще... І ще... Мої друзі знають, що я тютюнового диму взагалі не терплю. Тож коли ми прибули на місце призначення, зістрибував я з будки в повному тютюновому тумані й затьмареній свідомості. Словом, «поплив...»

Думки: «Невже це 21 століття?», «Так це полон?». Там я зрозумів, що думати багато не варто, треба просто жити, не істерити. Дозволяєш бути тому, що є: є полон, треба це прийняти. Звісно залишається надія, що зараз прийдуть люди, які мене запросили й заберуть звідси.

Нас привезли на базу бойового батальйону імені Георгія Побідоносця. На плацу був встановлений флагшток і розвівався триколор... Батальйон мав статус добровольчого, однак триколор вказував на щось інше: чи то на симпатії, чи то на громадянство керівництва батальйону. Десь через місяць поруч із російським прапором уже майорів прапор із зображенням Нерукотворного Спаса. Тоді я не знав і не розумів, до чого це. Згодом отець Олександр (священик УПЦ КП) запитав мене: «А які в них прапори? Нерукотворного Спаса?» Мабуть, у цих прапорах теж була певна система. Принаймні, такі прапори піднімаються тільки з благосло-

вення церкви. Благословення на що? Риторичне запитання...

Одразу після приземлення з будки я побачив... священика. Молодий, чемний, років 25, він стояв із відерцем зі святою водою, приготувавшись освячувати ополченців. Поки нас вели до камери, що стане нам рідною хатою на півтора місяця, я вдивлявся в обличчя цього священика, який хвацько вмочав віничок у відерце й благословляв на війну людей, які натомість хрестилися. Щось зовсім не вкладалося в моїй голові. Я теж неодноразово приїжджав зі священиками нашої Української Православної Церкви Київського Патріархату на передову. Проводили молебні та інші православні богослужіння. А тут було ніби задзеркалля – те ж, але навпаки. Мозок відмовлявся це прийняти й зрозуміти. Камера в Ровеньках, яку самі бойовики називали підвалом, була колишньою слюсарною майстернею місцевої адміністративної установи, мала квадратів 25-30, корисної площі лише 20. При вході лежала «ганчірка» для ніг, крізь товстий шар бруду проглядалося, що це стоптаний український прапор. Як виявилось пізніше, такий елемент є в кожній будівлі, підконтрольній ополченцям. Переступаєш – отримуєш болючий удар у спину прикладом «Калаша». Це як замість вітання. Жодного разу не наступив.

Біль... там по-іншому сприймається. Приймаєш його з гідністю. Десь відчуваєш це, як щось належне.

У камері нас зустріло кілька «диверсантів-навідників-коректувальників вогню». Така подовжена дефініція досить точно відображає статус тих, кого хапали й кидали в підвал за цей період боїв за Георгіївку, Лутугине та Волнухине. Зрештою, ніхто із затриманих фактично не відповідав такому складному статусу. Усе значно простіше: дармова рабсила для риття окопів, ну й напівживі «боксерські груші» для відпрацювання прийомів рукопашного бою.

Імена та позивні побратимів по камері тут і далі я буду змінювати, як і прив'язку до місцевості та до видів діяльності, у жодному разі не відображаючи реального статусу бранців, адже більшість із них залишилися на тому боці. Всяке може бути... Коли їхали щойно звільненими Георгіївкою та Лутугиним, наші журналісти встигли взяти інтерв'ю у місцевих жителів, записати на планшет кілька репортажів. Коли втрапили у полон, ці матеріали уважно вивчали ополченці, приїздили в гості з бесідами до декого з тих, хто давав інтерв'ю (після втрати цих територій українськими військовими).

Офіцерське братство

Команда «до стіни!» була гранично короткою і недвозначною.

Конвоїри в камері ногами розкидали якесь шмаття, що слугувало підстилками замість матраців і перегороджувало прямий доступ до стіни. Досвіду розміститися біля стіни в мене не було, але, як виявилось, це зовсім нескладно: кілька спрямовуючих ударів по ногах – і нічого довго пояснювати не треба. Руки якомога вище – і впираєшся в стіну, ноги ширше... – Що в кишенях?

– Та нічого, – намагався пригадати я.

– Як? А це що? – бойовик дістав дві купюри – п'ять і двадцять гривень.

– ?

– Скільки курива можна купити!

Нас було п'ятеро чи шестеро. Я б хотів пояснити, чим військовий полон відрізняється від класичної в'язниці, але бракує знань. Сиділи зі мною колишні зеки, які говорили, що нічого схожого, і що «тюрма, порівняно з підвалом, – місце відпочинку». За їхніми оцінками, добу в камері в Ровеньках можна прирівняти щонайменше до десяти зонівських. Коли вони бачили, як тут б'ють тих же ополченців, шокувалися. Казали, що це не «по поняттям», навіть у тюрмі так принижувати не можна.

У приміщенні були такі брудні стіни, що не виокремиш жодного кольору: брудно-біло-сіруваті з вкрапленнями де-не-де застиглої крові. Лампочка, яка світила цілодобово, була одягнена в коричневу пластикову пляшку від пива – не так била в очі. Зручностей особливих не було. Однаке під незаскленним віконцем, розташованим на висоті близько трьох метрів, стояли два старезні пошарпані крісла ще того, вітчизняного, виробництва з п'ятикутним знаком якості. Чи то забули їх прибрати з камери, чи то хтось-таки перейнявся тяжким буттям арештантів, але факт залишається фактом – два символи, що дуже-дуже віддалено нагадували про існування цивілізації, у камері таки були. На одному з крісел сидів дядько років шістдесяти. Його голову прикрашав сивий «їжачок», крізь який проглядався глибокий шрам чітко над правою півкулею.

– Ось і вони, – дядько кивнув головою в бік дверей, – теж відразу звернули увагу на шрам. Це, мовляв, ти на їхньому боці воював і там заробив «нагороду». Укроп! – він розвів руками, мовляв, бачиш який. – Петрович, – простягнув мені жорстку долоню.

Так і познайомилися.

У камері не прийнято розпитувати, лізти в душу. Але Петрович розговорився (незважаючи на однобічність «сповіді»).

– Я до побратима-офіцера їхав – у Лутугине. Сам із Краснодару.

– Так це ж кілометрів сорок! – вигукнув я.

– Ага, – незворушно, абсолютно не зрозумівши суті мого вигуку, відповів Петрович.

– І що – на велосипеді? – продовжував допитуватися я.

– Так, – знову без емоцій, підтримував розмову чоловік. На поїздку в 40 кілометрів на велосипеді я навіть не наважився б, хоча й молодший.

– Друг він мені. Разом служили років з двадцять, – продовжував відставний офіцер. – У Лутугині зовсім зле стало. Бомбили, стріляли. Містечко опинилося в епіцентрі боїв. Не було чого їсти. Зараз ось зайшла Нацгвардія... (з того боку українські війська найчастіше називають на манер російських ЗМІ – Нацгвардія, не вникаючи в деталі, зокрема й у те, що зайняла Лутугине 80-та бригада, а це – десантники зі Львова). От і вирішив я «тормозок» завезти товаришу. Тормозок нехитрий був: кільце «Краківської», дружина дістала з льоху соління – грибочки-огірочки, хлібець, яйця варені. Але все це здалося підозрілим бойовикам на блок-посту. Подумали, що везу годувати Нацгвардію. Тож сиджу вже чотири доби. Шрам Петрович справді заробив на «бойових». Але років двадцять п'ять тому. Товариш теж бойовий – офіцер-відставник. Так і не дочекався в Лутугині «Краківської» від побратима... Сам же Петрович у камері лише пив воду.

– Я в неволі не їм, – пояснював колишній офіцер Радянської Армії.

Петровича відпустили на сьомий день. Велосипед повернули. Тільки хтось незрозуміло чому спотворив одне із коліс. І пошкандибав Петрович пішки, тримаючись за кермо велосипеда, у Краснодар. Від Ровеньок туди кілометрів із п'ятдесят буде. Мужик...

«У колі першому»

Не смерть, а життя є випробуванням мужності

Вітторіо Альф'єрі

У Ровеньківській лікарні була така собі міні-бібліотека: поличка, де тулилися і припадали пилом зо два десятки книжок, як не дивно, переважно українською мовою. Але я обрав російську класику – у тему: «У колі першому» Олександра

Солженіцина. Сильна річ. І товстенька – сторінок на сімсот. У романі, пояснюючи химерну назву, автор розповів, що є декілька рівнів зони, і «коло перше» – це найбільш респектабельний рівень, коли ув'язнених об'єднували в «шарашки» для виконання важливих державних завдань. У лікарні, мабуть, було моє перше коло полону. Годували абияк, приставлені конвоїри, як правило, у перші години чергування просто не зводили очей, чим напружували. Але все ж, порівняно з камерою, було дещо спокійніше. Утім, не завжди.

На п'ятий день мого перебування в лікарні у відділення прибув офіцер (якого я ні до, ні після цього візиту не бачив). Сказав, що їдемо в Краснодар. Будемо займатися «тим, для чого приїхали: дивитися, яке життя на Донбасі після бомбардувань, поговоримо з людьми, запишеш-запам'ятаєш все». Такий поворот подій, безумовно, підкупив. Мені навіть (імітуючи звільнення) видали один із моїх телефонів із київстарівською сімкою.

– Можеш спробувати зв'язатися з домом – послати есемеску, правда, малоюмовірно, бо зв'язку практично немає, – сказав офіцер.

Я сидів на задньому сидінні офіцерського авто, і хоч руки мені прив'язали скотчем до ніг, мою свідомість зігрівала думка про швидке звільнення. Ось тільки трохи поїжджу подивлюся, заберу своїх полонених і – додому! Дійсно, я проїхався через усі блок-пости «ЛНР» в офіцерському авто до Краснодону. Але там щось не зрослося (чи, може, так і задумано було), бо ми просто поїхали назад. Повертаючи мене в лікарню, офіцер тільки сказав, що, мовляв, сьогодні не вийде попрацювати по Краснодону, іншим разом. Про телефон забув. Більше я цього офіцера не бачив. Війна. Усе може бути...

Не знаю, було це сплановано чи випадково, але, окрім телефону, у мене залишилися спогади про поїздку Ровеньки-Краснодон-Ровеньки. Мабуть, я один із небагатьох, хто проїхав в цей бурхливий час наприкінці серпня 2014 року від першого блок-посту нашої армії на кордоні зони АТО до майже останнього (на шляху до російського кордону) блок-посту протиборчої сторони в Краснодарі.

Лишилося відчуття задзеркалля: по обидва боки – озброєні люди, що говорять переважно російською мовою, братання-обійми між практично незнайомими один з одним людьми, які перебувають по один бік барикад. Вельми схожі інженерні конструкції блок-постів, але різні прапори, різна риторика...

Ночами «Київстар» іноді, після багатьох разових спроб, таки давав добро на від-

правлення повідомлень. Розчарований після думок про швидке повернення, я коротко написав додому, що затримуюся, а в штаб (з яким координував поїздку) надіслав есемеску: «Не доїхав п'ять кілометрів, я в лікарні, журналісти – у комендатурі». Був ще запасний варіант зв'язку з приймаючою стороною. Мене попереджали, що під Луганськом я потраплю у зовсім інший світ, без багатьох звичних зручностей, у тому числі й без мобільного зв'язку. Була домовленість: раптом мене не зустріне приймаюча сторона і залишиться можливість мобільного зв'язку, достатньо відправити повідомлення на номер мого позивного «911», і мене знайдуть, де б я не перебував. Спробував і цей запасний «парашут». Спочатку, через годинку після відправки повідомлення, телефон просто вибило – не було жодного зв'язку з оператором. А ще через годинку відділення лікарні, у якому мирно сопіли хворі, розбудив загрозливо-гучний стукіт у двері, що супроводжувався лайкою. У мою палату ввірвалася група розвідки того ж підрозділу, який взяв мене в полон.

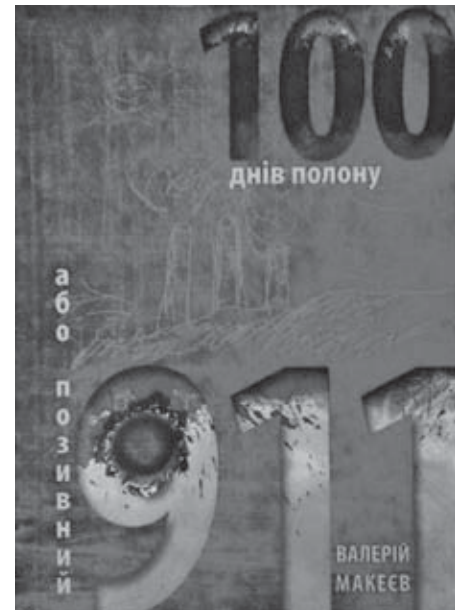
Щось знову пішло не так.

Канал «911» теж уже був не в приймаючій стороні. Одна з версій мого затримання і передбачала, що у протиборчій стороні були «розборки» між собою, і приймаюча мене сторона поступилася більш сильному супернику, здавши, з-поміж іншого, і свої нематеріальні «активи». Справжню причину я дізнаюся згодом з уст офіцера, і вона буде істотно відрізнятися від такої версії.

Але тоді, пізньої ночі шостого дня полону, мені було зовсім не до цього. Дісталася моєму конвоюру за нібито лояльне ставлення до мене. Мовляв, не догледів наявності в мене телефону (те, що його залишив офіцер, не бралася до уваги). Зі мною провели виховну «бесіду». Найактивнішим був російський десантник з позивним «Беспредел». Раптом у палату, в якій мене допитували, увірвався молодий ополченець у чорній уніформі з безліччю наліпок-нашивок: усе це призначалося для зручного носіння різноманітних військових атрибутів, у тому числі бойових ножів (а вони принципово відрізняються від «багнет-ножів» – у цьому мені довелося переконатися на практиці).

– Так, усі вийшли звідси! – кричав він, звертаючись до групи ополченців, які перебували в палаті, – а ти, «Беспредел», мабуть, лишайся.

– Ну от, дочекалися! – підіграв «Беспредел». – Ти думав, що все страшне вже минуло? Неа! Я був «добрим» слідчим, а це прийшов поганій – з позивним «Лихий». Арсенал аргументів у «Лихого» був напрочуд різноманітний. Тут я вперше (але

МАКЕЄВ ВАЛЕРІЙ. 100 ДНІВ ПОЛОНУ, АБО ПОЗИВНИЙ «911». – ЧЕРКАСИ: ВИДАВЕЦЬ ОЛЕКСАНДР ТРЕТЯКОВ, 2015. – 128 С. – ОБКЛ.: ТВЕРДА. – ЦІНА: 33.80 ГРН. - [HTTP://BOOK-YE.COM.UA/SHOP/PRODUCT_14073.HTMLEK](http://book-ye.com.ua/shop/product_14073.html)

далеко не востаннє за час перебування в полоні) відчув подих металу пістолета біля скроні й забаву російської рулетки. Приставлений до чола пістолет, клацання... Думаю (після того, як минуло кілька місяців), реальної гри в рулетку з неповністю зарядженим барабаном таки не було. Натомість була спланована імітація. Але так я думаю тільки зараз. Тоді що думав? «Будь що буде». Не кричав, нічого не просив. Після наполегливих пропозицій відповісти на різні запитання на кшталт «Хто ж тобі допомагає?», «Лихий» перейшов до роботи ножом.

– Давай сюди руку! – я поклав кисть руки на тумбочку біля мого ліжка, намагаючись не вдумуватися в суть того, що відбувається.

– Спочатку я тобі відріжу мізинець... Ні, мабуть, почну з великого пальця...

Я відвернувся. Усе, що відбувалося, не давало ані найменшого приводу засумніватися в щирості намірів «Лихого». За мить відчув удар, від якого зрезонувала й підстрибнула тумбочка, а також книга, що на ній лежала, – роман Солженіцина «У колі першому». Згодом, відкривши книгу, я побачив, що вістря ножа пронизало її до 453-ї сторінки.

У колі першому...

МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ПРОЦЕС

Частина друга

ТЕКСТ: Галина ВДОВИЧЕНКО

АВТОРКА РОМАНУ «МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ПРОЦЕС» ГАЛИНА ВДОВИЧЕНКО, ОФІЦІЙНИЙ
САЙТ ПИСЬМЕННИЦІ [HTTP://GALYNAWDOWYCHENKO.COM/](http://galynawdowychenko.com/)

Стеблиною польової волошки згори до низу повзла мураха, старанно обминаючи розгалуження. Тягнула на собі якусь їстівну крихту, насілину або що, удвічі більшу за себе. Волохата поверхня стебла допомагала комашині утримуватися, щоб не зісковзнути на землю. «Може, вона тому й волошка, що стебло волохате», – спливла думка. Волошка волохата...

Високий незнайомий звук бринів у повітрі надочуливою нотою. Наче писк.

Роман відчував щокую прохолоду трави. Не мав сили поворухнутися, не мав жодного бажання цього робити, затерп усім тілом. Закам'янів. Йому було добре тепер, нічого не боліло, він навіть голоду не чув. От тільки б той звук хтось вимкнув. Чому тут не може бути ще й тихо?... Що ж це пищить? Повів оком – і побачив. Пищала жаба. Заклякла грудочкою, не зводила осклілого погляду лупатих очей із чогось на віддалі, чого не міг бачити Роман. Витрішкувата жаба вмирала від страху.

Чорним батогом шмагонуло по цьому місцю, й Роман відскочив, перекотився через себе, глянув за плече. Ось воно що. Велика гадюка – трикутна голова, чорний малюнок по сірій спині – робила судомні ковтальні рухи, скорочуючись довгим звивистим тілом. Задні лапи ропухи стріпнулися у повітрі та й зникли у пашеці нападника. Роман позадкував, не підводячись, а тоді, роззирнувшись, випростався й рушив до великих дірчастих скель, подалі від цієї улоговини, від небезпечних заростів трави, куди він впав, надбавши нарешті воду, напившись досхочу за усі тривалі години безперервного руху. Він заблукав, це було зрозуміло ще вчора під вечір у ковилячистому степу, де у нього виникло відчуття, що він вже тут був, ось на цьому самому місці, не далі як добу тому. Його водило по колу, сонце й місяць бавилися з ним у схованки. Роман втратив орієнтири. Жодному з них не можна було вірити.

Закінчувався ще один день. Навколо безлюдний і дивний, тепер вже геть незнаний пейзаж. Роман щодалі більше заглиблюється у кам'янисту місцевість, тулиться до теплих гранітних брил, вкритих нетутешніми візерунчастими мохами. Де ж це він опинився? Ні своїх, ні чужих, лише шамотиння приазовського вільного вітру у кам'яних виступах. Лиш відблиски сонця, що ховається за край степу. Леткий туман розмиває обриси курганів та скельних вершин. Чудасія! Куди це його занесло?

Уже майже у темряві знайшов собі прихисток у кам'яній ніші з підвітреного боку, із кушиками папороті обабіч входу. Розпалив у своєму сховку вогнище із сухої трави, моху, лишайнику й пуху птахів та рослин, з усього, що вдалося назбирати неподалік. Багаття подиміло кілька хвилин – й схопи-

лося полум'ям. Наче й не було з чого, проте вогонь тримався.

Роман стягнув берці, звільнився від шкарпеток – ноги парували. Пройшовся босий, із задоволенням відчуваючи, як похрускує під ступнями сухий мох. Витрусив уміст речмишка: їжі не залишилося ані крихти. Після двох діб просування вперед, даремних спроб з'ясувати, де він є, голодний та знесиленний, він ладен був з'їсти що завгодно. Сухарі та сушені яблука давно закінчилися, дорогою він їв кукурудзу та незріле насіння соняшника, згодом не зустрічав жодної поживи.

Лютий голод поглинув почуття бридливості, воно зникло. Він спробував пожувати блакитний мох, що видавав апетитне хрумтіння. Гіркий. Зауважив якийсь порух неподалік. Жаба. Знову жаба. Повільно суне, не звертаючи на нього уваги, ще мить – і сховається у кам'яній ущелині. Він встиг накинути на неї порожній речмишок. І знову хтось інший, не він, потрапив у фільм – і з того, і з цього боку екрану одночасно – у напрочуд реалістичний 3D-фільм з дивовижними спецефектами. Він спостерігав за тим, що відбувається, усі глядацькі відчуття максимально наблизилися до справжніх. Рельєфна слизькість жаб'ячої шкіри. Холод сталевого леза ножа. Риплячий звук патичка, що проштрикує оббіловану рожевість м'язів крихітних лапок. Нарешті, нарешті – духмяний запах підсмаженого м'яса, від якого судомить порожній шлунок... І смак, розкішний смак, щось середнє між смаком курчати й риби.

Це було місце сили. Без сумніву – воно. Роман наче не води з річечки напився, він немов увібрав у себе її надійну чистоту, шкірою всотав відживляючу силу вечірньої роси. Не жаб'яче м'ясо уміть проковтнув, а поповнив комори внутрішніх запасів енергії для невтомних подорожніх. Йому було тепло, бо камені тут тримали силу сонця. Увесь простір навколо надимався живим духом, бринів музикою нічних коників, повнився пахощами степових трав. Скелі та гранітні брили набули обрисів реальних істот. Він бачив гігантську снулу жабу, їй не загрожував жоден хижак, ні звір, ні людина. Під нічними зорями тулилися одне до одного ведмедиця з ведмежам, вони теж були у безпеці. Роман почувався під невидимим захистом. За щитом кам'яної печери. Але й ще чогось значно більшого, бо його затуляли від усіх вітрів та усіх небезпек дві гряди, Східна й Західна. Берегли його спокій, відновлювали його сили. Він заряджався від могутнього невидимого джерела.

Йому наснився Дик, він знову провадив його замінованим полем, обминаючи розтяжки, а коли вивів у безпечне місце, повернув назад. Роман спостерігав, як ми-

готить його спина і хвіст, аж поки собака зник, пірнувши у соняхове поле.

...Віддалік, в арці кам'яних воріт, спалахнули перші промені сонця – Роман вибрався зі свого рятівного грота, звільна піднявся на гостру гору – невисокий кам'яний горб, метрів сто заввишки. Із вершини відкрилася прозора акварель нового дня, що тільки народжувався. Роман обвів поглядом цю диво-країну, всіяну діамантовими бризками, вдихнув повітря на повні груди. Край рожевого каменю тулився до рудого носача його збитого берця. Той бік валуна, що дивився на захід, укривали якісь візерунки. Спочатку було подумав – візерунки плаского моху, а тоді придивився – ані мох, ані лишайник, а викарбувані у камені письмена. У центрі послання – тризуб, його чіткий малюнок, який ні з чим не сплутаєш. У кам'яній безлюдній країні в азовському степу, на вершині гори, на рожевому камені, серед зашифрованих давніх знаків, що їх неможливо прочитати, він бачив тризуб. Тепер він знав, у якому напрямку йому вирушати, знав, що більше не доведеться кружляти. Блуд, що вчепився у нього два дні тому, відпав від ніг, як грудка дорожньої висхлої глини. Сьогодні він вийде до своїх.

Він уже майже не шкутильгав, однак прислухався до кожного звуку й крутив головою навсібіч, не втрачаючи пильності. Кам'яна місцина залишилися за плечима, він просувався вздовж доріг, помічаючи, як на узбіччі почали траплятися розбиті ділянки, воронки від снарядів, обгорілі дерева без верхівок.

Віддалений собачий гавкіт. Роман спинився, прислухаючись, – й рушив далі, на звук, раз по разу присідаючи й вичікуючи. Намагався триматися ближче до поранених акацій.

Це був блокпост: розбитий, спалений кістяк вантажівки, кілька бетонних плит, жовто-блакитний прапор.

– Гей, – хрипло гукнув Роман, встаючи на повний зріст, – хлопці! Свої!

Невидимий собака зайшовся хриплим гавкотом.

– Свої, хлопці!!!

Голос його затремтів. Мало що лишалось, аби сльози викотилися на очі.

– Ану руки вгору! – жорстко відповіли йому з-поза мішків з піском. – Руки вгору, сказав! Різкий рух – стріляю без попередження!

2

Від «Ми тобі не віримо» до «Ось твій батальйон» – відстань у кілька днів. Довгі години очікування під замком, повторення не раз говорених пояснень, чому не зі своїми, і де був, й що робив. Навіть одна незначна бійка трапилася у штабному блін-

дажі, фактично на допиті. Точніше – шарпанина, не бійка, бо нерви не витримали. Можна ж було усе з'ясувати одним коротким телефонним дзвінком, а не кидати зневажливе: «А може, ти усе вигидав, ге?» Такий собі чистюх, у новенькій формі, прискіпувався-прискіпувався, а тоді каже: а що ж тебе, голубе, може, до нагороди представити за перебування у полоні? Чи як ти думав? Може, ти там геройствував, а ми не знаємо, то розкажи, не приховуй. Роман йому: у полоні героїв немає, може, колись й тобі доведеться це перевірити, тоді знатимеш. Ну й зчепилися...

Усе повторюється, наче ходіння по колу. «Який батальйон?» – Роман сказав. – «Чому тут?» – Роман сказав. І так знову й знову, з усіма подробицями. Який батальйон? Чому тут, а не зі своїми? Чи йому відомо, що їх передислоковано під Донецьк? Чому він тут?

Хоча, якщо подумати, що ж тут дивного? Він теж би не кинувся з обіймами до зарослого брудного чоловіча без документів, що викидав до блокпоста з боку противника.

А тут ще новина: неподалік Тореза впав збитий малайзійський «Боїнг 777». Тепер не до таких дрібниць, як підозрілий боець. Уся увага прикута до цієї катастрофи. «От придурки!» – бубонить водій автобуса, звичайної маршрутки, яка тепер працює на армію. Роман їде до своїх разом з бійцями після учебки.

– Мавпа з гранатою! – розводиться водій. – Пасажирський літак! Три сотні людей! Придурки! Звідки у них зенітний ракетний комплекс? Звідки у них «Буки»? Йопересете!..

Усі розмови – лише про «Боїнг», про перехоплені розмови сепарів зі своїми начальниками, про те, що світ зараз має підтримати Україну – зі зброєю допомогти, із перекриттям кордону, через який тягають усі ті «буки»-«гради», а більше від світу нічого й не треба.

Нарешті Роман чує: «Ось твій батальйон». Тепер можна глибоко вдихнути і видихнути: хх-ух! Свої хлопці навколо. Він знову повторює, тепер вже своїм, про те, як «газелька» нарвалася на засідку, як усе тоді сталося на дорозі, коли загинули Валік та Петрович, а йому з Шараповим судилося залишитися живими. Слухачі мовчки курять. Батя, Лом, Корнет, Міхаліч, Лектор, Цицерон, Саратов, Хома....

Загиблих тоді вдалося забрати, їх переправили додому. Про Шарапова дізналися згодом – він сам подзвонив. Хлопці розповіли про інші втрати («Олег з Харкова... ну той, що анекдотами сипав як з мішка...»), про поранених, про поповнення («он вони, жовторотики необстріляні») і про те, що наказ один: триматися.

Про те, що якби не волонтери, то стояли б тут голі, босі, голодні. Ще й без курива. З мобілки Корнета Роман додзвонився до однокласника й сусіда – двері навпроти, Романа Сипова, нарешті пригадав його номер, доволі легкий. «Сипов, – сказав, – це я». Той загорлав: «Де ти є, скотина? Ми тут усі подуріли! У мене око через тебе сіпається! Де ти був?!»

За кілька хвилин Роман почув маму й батька і молодшого брата – вони одразу передзвонили на цей номер. Мама плакала, хоч намагалася стриматися. Йому від того горло перехопило. Брат ситуацію виправив: з радості намовив сім міхів гречаної вовни – про те, що записався на карате і на футбол, і буде видно, де залишиться, там чи там, бо він наразі не визначився остаточно, і що скачав новий альбом бирдимтидим (пробубонів назву, Роман не розчув, навряд чи знав, хто це), і що був у таборі два тижні, навчився плавати спортивними стилями – кролем і брасом... При слові «табір» Роман напружився, але одразу й попустило. Що йому тепер довіку сприймати в іншому значенні звичайні мирні слова: «табір», «зеленка», «прасувати»?..

Хотів був набрати номер Ольги, вже й папірець витяг з кишені, однак передумав: що він їй скаже? Дійшов, мовляв? А вона йому: молодець, і що з того?.. Згодом подзвонить, коли свою мобілку матиме.

Хлопці до нього: чув про «Боїнг»? А про Зеленопілля? Про Зеленопілля вони знали не з телевізора, не з Інтернету. Більше покладалися на власні джерела інформації. Але й по своїх каналах теж мало що було зрозуміло. Факт натомість залишався таким: липневої ночі розстріляли українські бригади біля Зеленопілля. Працювали «Градами», реактивними системами залпового вогню БМ-21, лупили з відстані понад 15 кілометрів. Із боку російського кордону. «Не з боку кордону, а із самої російської території», – запевняв Міхаліч у телефонній розмові його товариш, теж афганець, обидва служили тринадцять років тому у Кандагарі, а тепер опинилися на новій війні, тільки той товариш – ближче до кордону. «Із Тукового та Куйбишевого стріляли, із території Росії», – жодних сумнівів у нього не було. Загинуло, казав, не два десятки, як офіційно повідомили, а добрих дві сотні. У ту м'ясорубку, казав, потрапили рядові. А командування, те, що високе, – хай йому де! – наказало виставити людей і техніку посеред поля, як на долоні. Уночі по них жახнули сорок снарядів. Військові змінили місце дислокації – і знову нарвалися на «Гради»... Товариш Міхаліча знав, про що говорив, висловлювався чітко, без повторів та зайвих слів. У хвилину уклався, бо довше по мобілках намагалися не розмовляти.

Пішли військові будні, що складалися з марудних справ. Чистили зброю – автомати різного калібру, заступали на бойові чергування, тримали під контролем дорогу, копали траншеї, кріпили бліндажі, прали дрібний одяг, слухали, сховавшись, огидне дзичжання безпілотної у небі. Тривало затишшя.

Із речей Валіка залишився блокнот. Випав зі спальника, коли вже всі речі відправили батькам. Роман погортав записи, зроблені кульковою ручкою – це були свідчення для майбутнього судового процесу над агресором. Роман пам'ятав ту ідею Валіка, ті розмови, це формулювання. Валік вважав збір фактів надзвичайно важливим заняттям, переконував хлопців: треба збирати докази, записувати й фіксувати усе, що свідчить про участь Росії у цій війні, бо, якщо б не путінський режим, у нас в країні проблема вирішилась би без потоків крові. Він не говорив про міжнародний суд, він був упевнений, що судовий процес має спочатку відбутися в Україні, вважав, що проводити його треба в Маріуполі. Лектор сумнівався: чому саме в моєму місті?.. Маріупольський процес? Уже було таке. Це визначення більше пасує до криміналу, а не до геополітичного злочину, бо одразу, мовляв, виникає асоціація зі судовим процесом над кривавим маніяком-вбивцею. Резонансна була справа кілька років тому в Маріуполі, невже не чули?

– Отож! – погоджувався Валік. – Це ж пряма аналогія. А кому лінки збирати самому, нехай передає фактаж та матеріальні докази мені, а я збиратиму й записуватиму, разом з іменами свідків, із телефонами. – Валік казав, що наразі неясно, який з нього вояка, а от збирач доказової бази буде непоганим...

У блокноті заповнені кілька сторінок. Роман прочитав:

26 травня 2014 року у Донецьку поранено 43 терористи, з них тільки восьмеро – громадяни України, донеччани. Решта – приїжджі. Є з Дагестану, Чечні, Москви... Що вони тут роблять???

Поруч прізвище і телефон бійця, готового свідчити на майбутньому процесі.

Далі:

6 червня – атаки терористів на пункт пропуску Маринівка (Донецька область). На місці бойових дій знайшли ящик від ракет 9М39 (ПЗРК «Ігла»). Пакувальний листок свідчить про те, що ці ПЗРК зберігалися від 2001 року у військовій частині протиповітряної оборони ЗС Росії № 33859 (Єйськ, Краснодарський край). Остання відмітка про перевірку їхньої наявності на складі в/ч № 33859 датована 12 квітня 2014 року. Тобто: ще 12 квітня ракетні комплекси зберігалися на військовій базі ЗС РФ у Єй-

ську, а вже 6 червня їх використали терористи при штурмі пункту пропуску Маринівка на українсько-російському кордоні. Із таких ПЗРК вночі 14 червня 2014 року збили Іл-76 — військово-транспортний літак, у якому загинули 49 українських військових. Неподалік місця падіння літака знайшли місце засідки диверсантів. Там залишилися пускові труби 9П39-1 від ПЗРК9К38 «Ігла» і порожні банки з-під консервів, випущених ЗАТ «Орелпродукт», м. Мценськ (Росія).

Почерк Валіка був на диво охайним, майже дівочим: кожна літера, кожна цифра ретельно виписані.

— Що читаєш? — цікавиться Корнет, заглядаючи через плече й голосно гикаючи просто в обличчя.

Але й штин!

Корнет знову напився. Не те щоб набрався до чортиків, як минулого разу — до стану «семисотого», тобто «тіла бухого», але таки добряче налигався, і то виглядало, що сам-один або з кимсь набагато стійкішим за себе. Командир взводу, двадцяти-семирічний Батя, борець із пиятиками, до всіх приглядався, ледь не обнюхував: хто Корнетові компанію склав?! З'ясувалося, усі тверезі, а цей дурень — мало того, що не сховався у наметі, не заснув, поки ніхто не помітив, так ще й навпаки — потягнуло його, бач, до спілкування. Гайда чіплятися до всіх, заводитися...

Усе закінчилося, як і попереджало, — буками. Такий перейняли у когось досвід. Врізали кілька разів по п'ятій точці, жорстко й боляче — і відправили у карцер. Карцер зазвичай з'яв порожнечою, був без потреби; лише у деяких, доволі рідкісних випадках порушника дисципліни спускали до ями. Щоб протверезів або щоб вгамував істеріку. Або як покарання за бійку. Таке теж траплялося.

— Гей, Французе, ти нині не вечереєш?

Роман не подобається його позивний — який він Француз? А от же пристав, як банний листок, не відчепиш. Ніхто не питав, яке йому псевдо подобається, як би він хотів називатися у батальйоні. Он Лектор з Маріуполя, він знає про все на світі. За першої ж можливості береться хлопців просвіщати, ті Perezirayutsya: лекція почалась...

Лом є Ломом, бо здоровенний, чортяка. Світловолосий, добродушний, голос дзвоном гуде, густий, розлогий.

Корнет вже прийшов із таким позивним.

Саратов — бо росіянин, зі Саратова.

А Роман — Француз. Треба було випередити інших, щось собі вигадати — та не встиг. Хлопці самі назвали, щойно він розповів, як довелося жабу смажити. Тільки обмо-

вився, як Корнет нумо з нього лаха дерти: от жабоїд, по ходу! Француз, аякже!

Воно й причепилося. В усіх позивні як позивні, а Роман — Француз. Бонжур, тужур, лямур. Ну й дідько з ним, із тим позивним. І тепер у голові не лише слова, цілі фрази спливають, часом навіть доречні. «А ля герком а ля гер» — «На війні як на війні». Із якогось фільму наче; чи не про трьох мушкетерів?.. Що тільки не ховається по капелках пам'яті, а за певних обставин невідь звідки вискакує.

Цього разу зварили собі гречки з тушонкою. Лом був за кухаря. Перед тим як він за це діло узявся, меню було одноманітним: супло та кашло. Що то значить — вміти готувати! Ті самі продукти — суха гречка чи рис плюс тушонка, а результат зовсім інший. Щось підсипає! — жартують хлопці, наминаючи, аж поза вухами лящить.

Лом віднедавна зазвичай і куховарить, а чого? — не відмовляється; він ще на Майдані готував величезними казанами, йому не звикати. Після війни обіцяє відкрити у Луцьку ресторанчик «Батальйон», щоб ті, хто служив-воював, до нього приїжджали, а він зі своєю Оксаною усіх годуватиме за спецменю: «Каша по-майданівськи», «Борщ укропівський», гострий салат «Хунта», тобто третій хрін зі сметаною, або майонезом, або олією; що є, з тим і салат. Навіть без нічого, таке теж трапляється. А хріна, каже Лом, навколо до хріна. Он у полі, дикий, чубки стримлять, йди та викопуй скільки хочеш. Хлопці «Хунту» наминають, крекчучи, кашляють, сльози з очей витирають. У мозку, кажуть, просвітлення настає. Продирає, кажуть, до...

До куприка, випереджує їх Лом. Їжте-їжте, хворіти не будете.

Баламкання ложок, гиготіння, аж раптом: тихо усі!

Лом замовк на півслові.

— Хто там? — Хома різко убік куців. Тих, що на відстані, уздовж дороги. Свої там у такий час не ходять.

У корчах шарудіння.

Хома довго не думає: висмикнув чеку — закинув туди гранату. Вибух, спалах — і тиша. Підхопив калаша — й у сутинки, перевірити. Нікого.

Тільки-но повернувся, тільки-но за ложки узялися — як знову шурхит, тепер трохи лівіше. Хома за гранату — вибух! І тиша... А тоді, ще лівіше, якийсь рух, якась тінь. Що за мана?

— Пес, хлопці! — прогудів Лом. — Онде відбіг, ховається. Куди видивитесь?.. Ха! От сучара!

Тепер і Роман бачить: справді, пес. Посвистів до нього. Собака боком-боком вибрався з-поза куців, припав до землі — і суне до вогню помалу, притискаючи вуха до голови та блискаючи голодними очима. За-

пах каші з тушонкою гнав його вперед, попри страх та небезпеку. І ані звуку. Навіть не скавулів. Зупинився біля перемотаних скотчем кросівок Лома. Обережно обнюшав їх. Мабуть, ніколи таких не зустрічав. У жодній партії взуття від волонтерів не знаходилося розміру Лома — він так і ходив у своїх рідних кроссах п'ятдесят другого, розтопаного, схожих на дві старі валізи, що ледве трималися на його гігантських ступнях.

Лом посунув убік свої роздовбані ходики, подав бідоласі миску каші.

Пес їв пожадливо, підібгавши хвоста, смикаючи мордою вгору. Закидався їжею. А тоді глипнув вдячно та й улігся неподалік, сподіваючись, що його не проженуть. Ніхто й не збирався.

Назвали прибуду Сепаром, бо ж думали, що там у куцах сепари ховалися, а не безбашенний голодний писиско.

Голос він так і не подав. Німий був, умів лиш ледь чутно повискувати. Можна було лише здогадуватися, що тому псові довелося пережити.

ВДОВИЧЕНКО ГАЛИНА.
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ПРОЦЕС.
ВІН. ВОНА. ВІЙНА.: РОМАН.
— ХАРКІВ: КНИЖКОВИЙ
КЛУБ «КЛУБ СІМЕЙНОГО
ДОЗВІЛЛЯ», 2015. — 228 С.
— ОБКЛ.: ТВЕРДА МАТОВА. —
ЦІНА: 58 ГРН. — HTTP:
//WWW.YAKABOO.UA/
MARIUPOL-S-KIJ-PROCES.
HTML.

ІЛОВАЙСЬК

ТЕКСТ: Євген ПОЛОЖІЙ

– Краматорськ. Скільки вийде?

– Сто п'ятдесят.

Наталя полегшено зітхнула – думала, за-раз заломить гривень чотириста, не менше. Таксист виявився балакучим, повідомив, що працює на господаря, працювати стало не те щоб важко, а швидше, небезпечно, це, наприклад, уже третя машина в нього за три місяці:

– А дві на блокпостах ополченці віджали.

– Як це – віджали? – здивувалася Наталя.

– І не повернули? Твої машини?

– Ні, господаря. Хто ж їх поверне? Ну, ви скажете так! Вони на них тепер самі катаються, для того і забрали.

– І що господар? Вимагає тепер гроші за машини з тебе?

– Ні, що ви! Він же все розуміє. Там немає моєї провини. Підійшли з автоматами: «Вилазь, руки вгору!» – що ти їм зробиш? І пішов пішки додому.

Так і доїхали до Краматорського аеропорту, в розмовах про незбагненне і небезпечне життя прифронтових міст.

Поки Наталя говорила з комбатом, у штаб набігли бійці – хто в формі, хто в капцях і трусах. Усі обіймали Олега, плескали по плечу, тиснули руку, що дуже здивувало Наталю – дома, у селі, чоловіка знали як людину непримітну і неговірку, що гамірливих компаній не те щоб уникав, але не любив, увесь свій вільний час проводив вдома – або на городі, або займався з доньками, в яких не чаїв душі. Природно, що коли пішов добровольцем, він самим цим вчинком просто збив її з ніг.

– Ти чому не попередив? – репетувала вона на нього, слідом за матір'ю, в слухавку. – Ти на кого нас тут покинув? Хто картоплю викопає?

– Коля викопає. Брату зателефонуй, він допоможе. Наташа, не кричи. Україну треба боронити, хто піде?

– Та що ти вмієш?!

– Я в армії служив. Все вмію.

– Тобі – сорок п'ять років! Що, більше нема кому, так?

– Нехай краще я, ніж пацани.

Вона не очікувала від нього такої хуткості, такої впертості, гадала, поговорить-поговорить біля телевізора – і піде город сапати. Або кролям люцерни нарве.

Від обіймів, поплескування і рукоприкладств Олега качало зі сторони у сторону, як у вертольоті, він стояв, мов п'яний, такий щасливий. Він погано пам'ятав, як вертоліт

упав. Чи то зачепився гвинтами за гілку, чи то за дроти, чи то це сталося тому, що бійці встали і одночасно рвонули на висадку – раніше вони на вертольотах ніколи не літали, але, хай там як, вертоліт різко нахилився вправо. Почувся глухий звук ззовні і удар у борт, бійці, оговтавшись, закричали матом, і тут МІ-8 впав на землю – так що відлетіли гвинти і вибило задні двері. Олег сидів у самісінькому хвості, між ящиками з боєкомплектom, і перша думка, яка вразила його: «Зараз підірветься!». Він спробував встати, але його кинуло ще одним ударом на підлогу і завалило ящиками – вертоліт перевернувся. Поруч, голова до голови, він почув Андрюху-Дуло, який також лежав, заблокований боєкомплектom: «Я живий чи як?». Біль наскрізь пронизав голову.

Пошастило: ніхто не загинув, тільки штурман сильно вдарився обличчям у лобове скло. Бійці 51ї бригади, біля розташування якої вони здійснювали висадку, швидко відкачали паливо з баків і витягли усіх заблокованих у вертольоті бійців. Одразу пролунала команда висуватися до машин, де їх вже чекали три беемпе 51ї, прикомандировані в якості супроводу:

– О, спецназ прилетів! – раділи збройники. – Тепер кацапам капут!

«Де спецназ?» – озиралися бійці тербату, а потім зрозуміли, що йдеться про них.

Це був найдовший і найбезглуздіший день в житті ста десяти чоловік, що виїхали колоною з декількох вантажних автомобілів і трьох беемпе вбік Іловайську на допомогу своїм товаришам. Як тільки колона рушила, одразу почався мінометний обстріл. Не дуже щільний і не дуже точний, але неприємний. Обстріл означав, що їх виявили і в будь-який момент можуть атакувати. Але на війні така вірогідність існує постійно, і до цього бійці були морально готові. Але вони не були морально готові до того, що ні замкомбата Коноваленко, ні командир штурмової роти капітан Чирва, ні навіть бійці 51ї бригади не можуть зорієнтуватися по картах і правильно визначити, якою дорогою їм їхати. Це стало головною проблемою – колона заблукала. Машини, які підганялися ворожими мінометами, петляли і в'їжджали в одні і ті самі села по тричі, і різні місцеві мешканці кожного разу вказували в різні боки: може, помилково, а може, і з іншої причини. Після

безсонної ночі і перельоту, переживаючи сильний стрес під першим обстрілом, бійці, укріпивши борта вантажівок речами, листами металу і бронежилетами, мало розуміли, що відбувається. Як тільки колона зупинялася більш, ніж на десять хвилин, обстріл ставав точнішим і купчастим. Надвечір заїхали у велике село, але, не встигли навіть набрати води, побачили, як із траси підскочила «газелька» з вирізаним верхом і, випустивши з міномета декілька мін, рвонула соняшниками. Десять в районі Старобешеве заглухла одна з трьох беемпе. Машину пробували ремонтувати, заводити з товкача – марно, тому розстріляли «мухами», не лишати ж ворогу. Нарешті, поблукавши з вимкненими фарами ще годину, заїхали в поле, розставили машини в десяти метрах одна від одної, і попадали на землю, виснажені, спати. Більше за все хотілося пити, але вода закінчувалася. Спати вночі в донецькому полі в кінці серпня виявилося дуже некомфортно. О четвертій ранку, ще і не розвиднилось, штурмова рота опритомніла від важкого неспокійного і холодного сну, і, швидко зібравши речі, вибудувала машини в колону.

– Цар, чуєш? – Лао приклав долоню до вуха і задер голову вгору.

– Що? – спитав Олег.

– Дзичить.

– У мене в голові після вчора так дзичить, що я нічого не чую! – голосно відповів Олег.

– Т-сс! Це безпілотники, – Андрюха-Десант приклався до бінокля. – Я їх не бачу, але теж чую. Зараз почнеться.

– Що почнеться? – не зрозумів Олег.

– Та тихо ти! Не кричи. Стрілянина почнеться. Тепер хоч виймай батареї з телефонів, хоч не виймай – не допоможе.

І одразу запрацювали міномети. Колона повільно рушила, як і раніше не розуміючи, в якому напрямі їхати. По рації зі штабу намагалися підказувати, але, очевидно, карти там були такі ж нікчемні, як і в колоні. Рух із кожною хвилиною ставав все більш не безпечнішим і безглуздішим, бійці в машинах розуміли це не гірше командирів. Як тільки колона наближалася до будь-якого села, з-за околиці вилітала червона сигнальна ракета, як тільки покидала село – в небо злітала біла. Бійцям здавалося – хоча ні, чому здавалося? – з ними грають в кішки-мишки, заганяють і підганяють мінометами

в потрібне місце, а вони, як вівці, слухняно туди сліднують.

Ось це він пам'ятав краще за все – безглуздя і безсилля. Болталку в кузові. Спеку. Спрагу. І дикий головний біль, який намагався приховувати, але кожного разу, коли вибухала поруч міна, барабанні перетинки, здавалося, лопалися від напруги.

– Ви його бережіть! Він у вас – справжній мужик! Діти їм гордяться мусять! – говорили бійці Наталі, і вона намагалася сприймати такі слова на адресу чоловіка як належне. Значить, за двадцять років спільного життя не розгледіла чогось, не відмітила, треба звикати.

– Декілька годин потрібно, щоб оформити необхідні документи. Ви можете в штабі почекати, можете в місті, а потім повернутися, – сказав комбат.

– Я б із х-хлопцями х-хотів, – Олег показав дружині на торби з провізією, – посидіти. М – може, пригадаю ще щось.

– Хай їде, поговорить. А я вас до себе беру, – відгукнулася до Наталі жінка у військовій формі. У мене тут кабінет поруч, там диван, можна відпочити.

Наталія погодилася. Жінку звали Олена. Вона перебралася в зону АТО до Краматорська служити услід за чоловіком, капітаном. Випили чаю, обговорили місцеве життя:

– Ви маєте рацію, Наталю. Тут нас далеко не всі нормально сприймають. Наприклад, я на квартирі живу. Збираюся до стоматолога, так хазяйка радить лікарці не казати, що я в українській армії служу. Люди тут дійсно інші, багато хто на Москву до цих пір дивиться. А що на неї дивитися? Ми все життя на неї працювали, а який був нам із цього зиск?

– Як нам краще до Харкова дістатися звідси, щоб без проблем? – поцікавилася Наталія.

– Від аеродрому краще викликати таксі, якщо кошти дозволяють. Заїдете на автовокзал, поглянете, що їде. А так увечері краще потягом, годині о десять він вирушає, здається.

В казармі Олег відчув себе навіть комфортніше, ніж удома. Принаймні, йому здавалося, що більшу частину свого життя він провів саме тут, серед цих малознайомих людей, яким не потрібно нічого пояснювати.

– Мені б-багато не наливайте. Г-голова сильно п-потім болітєме.

– Та я трохи. Давай, Цар, за хлопців. Пам'ятаєш, як діло було? Як виходили? Розповідай.

Він пам'ятав уривками. Розповідав, а Лао та інші, хто сиділи за столом, додавали подробиці, кожен – свої. Як тільки колона

ЄВГЕН ПОЛОЖІЙ ЗАЧИТУЄ УРИВОК ЗІ СВОЄЇ КНИГИ ПРО ІЛОВАЙСЬКУ ТРАГЕДІЮ. ПОЛОЖІЙ ЄВГЕН. ІЛОВАЙСЬК. РОЗПОВІДІ ПРО СПРАВЖНІХ ЛЮДЕЙ. – ХАРКІВ: ФОЛІО, 2015. – СТОР: 380. – ОБКЛ.: ТВЕРДА. ЦІНА: 110 ГРН. – [HTTP://BOOKPOST.COM.UA/?ITEM=49855](http://bookpost.com.ua/?item=49855)

рушила від чергового села, відразу почався купчастий обстріл, з'явилися перші поранені – осколками одному бійцеві перебіло стегно, іншому – руку. Санітар надав допомогу, як міг: наклав шину, перебинтував; поранених відвезли нацгвардійці, які їхали в тил, а колона рушила далі. В полі, між двох лісосмуг колона чомусь різко зупинилася. Тоді Олег не знав причини, він їхав у передостанній машині, що замикала рух, і не бачив, що відбувалося попереду, а зараз йому розповіли – беємпе, що йшла першою, невдало різко загальмувала, в неї врізалася наступна бєха, в них – вантажівка, в неї – ще одна. Утворився затор, виникла легка паніка, і тут у колону ударили з двох сторін із посадок зі стрілецької і великокаліберної зброї, замкнувши у вогняному кільці. Однією з перших підбили машину, в якій їхав замкомбата Коноваленко. Підполковник отримав поранення

в грудну клітину, обидві руки і ногу і лише дивом залишився живий. Андрюху-Дуло, який встиг зіскочити з підніжки машини на траву, розірвало на частини.

– Я лише берці бачив. Вони лежали і димілися. Більше нічого не залишилося, – розповідав Лао, і бійці, випиваючи, кивали головами, немов повторюючи, промовляючи це про себе: «Лише берци димилися, так і було...»

– А Десантник, який половину дороги на собі тільки рвав, надрати сраку сепаратистам присягався, як тільки підполковника поранило, тільки зняв, і руки догори підняв, як прапор – і пішов задаватися: «Братики, – кричав, – не стріляйте, я свій!» Ось таким наш герой виявився...

– От с-с-сука! – не витримав від подиву Олег.

– А я про що...

АЕРОПОРТ

ТЕКСТ: Сергій ЛОЙКО

ГЛАВА VI

МЕДВІДЬ-КОМБАТ

КОРОТКИЙ БІЙ... ПО ВСЬОМУ ВЖЕ
ПИЛИ ГОРІЛКУ КРИЖАНУЮ
І ВИКОВИРЮВАВ НОЖЕМ
З-ПІД НІГТІВ КРОВ ЧУЖУ Я.

СЕМЕН ГУДЗЕНКО. ПЕРЕД АТАКОЮ (ПЕРЕКЛАД О. ГОНЧАР)

18 СІЧНЯ 2015 року. КРАСНИЙ КАМІНЬ. АЕРОПОРТ

– Стьопо, діло пахне керосином. У нас два важких, – похмуро вимовив Сергєйч, огрядний вусатий старший лейтенант медичної служби, років сорока п'яти, найстарший із захисників КАПу. – Решта трьохсоті ще протримаються два-три дні, на підніжному кормі, як то кажуть, а цих, Сашу й Акробата, треба евакуювати сьогодні, інакше, як то кажуть, Аллаху акбар. На цих словах ветеран перехрестився.

– Чекаємо на «чайки», Сергєйч. Казали, буде аж три сьогодні, – відповів Бандер, перезаряджаючи свій «Стечкін».

Усі в КАПі знали Сергєйча як Лікаря Айболитя й саме так до нього зверталися. Тут він був справжнім старожилом. П'ять-шість незмінних ротацій, не менше.

Черговий обстріл щойно закінчився. Пил і димний пороховий сморід стіною стояли навіть у КСП.

Сергєйч перетрусив свій медичний рюкзак. Усі ліки та інші засоби привезли волонтери ще з тиждень тому. На розстелену на підлозі брудну білу ганчірку з блякло-бежевими плямами від йоду й темними, майже чорними від крові серед іншого вивалилася блискуча упаковка презервативів. Напевне, випадково затесалася або якийсь дотепник так смішно пожартував.

– Нас тут і без цього добра жарять день і ніч, – пробурчав Сергєйч і поклав упаковку до кишені.

Обережно переступаючи через стогнучі мішки з пораненими й мовчазні – з двоохотими, в його кут КСП пробирається хлопчина років двадцяти, з гарячим іше автоматом і в туго застібнутій касці.

Він контужений, майже нічого не чує, швидко моргає сльозавими очима, наче намагається довгими, як у дівчини, віями струсити з очей якийсь бруд, голосно говорить, заїкаючись. З лівого вуха тонкою цівкою стікає кров.

Сергєйч звично ховає цигарку в кулак, майже обпалюючи собі руку, оглядає хлопця, водячи молоточком йому перед очима.

– Вітаю, житимеш, – Сергєйч кричить у солдатське вухо. – Відлежися сьогодні. А взагалі-то, в позиційному боєзйткненні каску небажано застібувати, тим більше так туго.

– Ч-ч-ч-чому?

– Якщо куля, особливо сім шістдесят дві, попаде в каску, може шию зламати, і заїкатися, синок, уже більше не будеш.

– Сп-п-п-п-асибі, Д-д д-докторе Айболитя, – солдат кричить у відповідь, і задоволений, наче лікар врятував його від смертельного поранення, іде до столу пити чай. Під час останнього перемир'я, наприкінці грудня, сепаратисти, підсилені свіжими

регулярними частинами, що прибували з Росії мало не по батальйону щодня, скористалися моментом. Вони перетворили всю прилеглу до КАПу місцевість на найсправжнісінський укріпрайон, з трьома фортифікованими, як у підручнику, лініями оборони, бетонованими бліндажами, дотами й дзотами, що обступали КАП із трьох боків.

Уранці командир десантно-штурмової бригади з позивним «Майк», чії бійці зараз тримали Аеропорт, із жахом виявив, що навіть для евакуації вбитих і поранених посылати в КАП йому більше нема чого й нема кого. За тиждень уся його техніка – чотирнадцять БМП, БТРів і «мотолиги»¹, – була спалена або виведена з ладу. Не кажучи вже про важкі втрати серед особового складу. У строю з двоохот п'ятдесяти двох бійців (стільки їх було на початку операції місяць тому) залишилося чоловік сто п'ятдесят разом із тими, що в Аеропорті. В ангарі по сусідству стояли дві мертві«бехи», які механіки вже розбирали на запчастини. І лише придана «арта» працювала більш-менш справно.

Батальйон прориву прибув рано вранці з Волновахи взагалі як туристи – на автобусах. Десантний батальйон, призначений, зокрема, для прориву блокади КАП, нараховував сто двадцять чотири чоловіки особового складу замість п'ятисот двадцяти дев'яти за штатним розкладом. І нуль техніки з належних тридцяти двох одиниць. Зеро! І це батальйон, що не з бою вийшов, а відпочилий, переформований, що називається!

У другому батальйоні підсилення з тієї ж бригади, що героїчно, успішно і з малими втратами тримала оборону КАПу ще в жовтні й листопаді, особового складу теж було – кіт наплакав. Лише якихось сто двадцять чоловік, хоча і з бойовим досвідом. При цьому, однак, батальйон був перекомплектований порівняно з іншими частинами на передков'я біля Красного Камня: чотирнадцять «коробочок» (БТРів і БМП). Але цей батальйон із такою необхідною саме зараз технікою досі був на марші. І навіть не на підході.

– Який, на х...р, прорив! Що це взагалі, блін, за армія, у якій ні літаки, ні вертольоти не літають, а десантники пересуваються на пасажирських, блін, автобусах! – далі в Майка не лишалося слів, крім нецензурних. Єдиним виходом здавалося позичити «коробочки» в сусідів із морпіхоти, розквартированої неподалік на окраїні Пісок.

Для цього командир і послав туди свого найкращого перемовника, досвідченого й геройського комбата Медведя.

ЛОЙКО СЕРГІЙ. АЕРОПОРТ. – КИЇВ: БРАЙТ СТАР ПАБЛІШІНГ, 2015. – 328 СТОР. – ОБКЛ. М'ЯКА. – ЦІНА: 99 ГРН. - [HTTP://WWW.YAKABOO.UA/AJEROPORT-AEROPORT.HTML](http://www.yakaboo.ua/ajeroport-aeroport.html)

Медвідь був лисий, міцно збитий мужик із величезними волохатими, як у Кінг-Конга, лапами замість рук. При цьому серед своїх і штабних він мав репутацію офіцера, спроможного умовити кого завгодно на що завгодно. І без застосування фізичної сили. Одним лише словом. Практично.

На локальні «терки» з перемир'я від українців ходив виключно Медвідь. Він став легендою після того, як у серпні першим пішов на прорив котла під Іловайськом і вивів звідти пішки понад сотню людей. Сам ішов із ними поряд два дні. Розстріляли весь БК, пили воду з калюж, якщо попадалися дорогою, їли траву, але йшли і вийшли до своїх. І поранених доносили. Тих, хто в дорозі не помер.

Медвідь одразу домовився з командиром сусідів «за дві «бехи» і одну «мотолигу», але тут виникла непередбачувана і, схоже, нездоланна складність. «Механи» навідріз відмовлялися їхати в КАП. А чого туди їхати, якщо це квиток в один кінець? Вони прекрасно знали, що на цьому проклятому «маршруті слідування колонії» останнім часом згорає все, що рухається.

Формально Україна не була у стані війни з Росією. Найвище керівництво на всіх форумах, зустрічах і конференціях торочило про «пряме вторгнення російських військ», що було чистою правдою й очевидним фактом. Але з іншого боку, з причин, що не підлягають обговоренню, не оголошувало в країні воєнного стану й продовжувало іменувати війну

¹ Розмовна назва МТЛБ

в Донбасі сором'язливо-бюрократичною аббревіатурою АТО (Антитерористична операція).

У підсумку солдат, водій-механік – та хто завгодно! – міг відмовитися навіть у бойових умовах виконувати наказ, і максимум, що йому за це загрожувало, – догана. Жодного військового трибуналу, жодного штрафбату.

«Героїзм і любов до Батьківщини – справа, звісно, добровільна, але, блін, не настільки ж», – укотре подумав Медвідь перед розмовою з маленькою групкою механіків-водіїв із сусідньої бригади, які навідріз відмовлялися їхати «на смерть» у КАП.

– Хлопці, значиться так, аби ви не сцяти кип'ятком під час цієї пригоди, я поїду разом із вами, от сяду в «мотолигу» поряд з тобою, – Медвідь указав на худого довготелесого хлопця. Це був водій МТЛБ у брудній замасленій синій матерчатій курточці із драним облізлим хутряним коміром, такі носять ремонтники-поденники на дешевих придорожніх автостанціях. – Там все одно стрілок не дуже потрібний, калібр не той. Хлопці, правда, ну чого ви сците? З вами поїде сам Медвідь, блін. Ви про мене чули?

Троє водіїв похмуро закивали головами, дивлячись собі під ноги й топчучись при цьому на двадцяти трьох своїх бичках.

– Зі мною всі звідусіль виходять живими, навіть із самої дупи.

– Та ми ж не виходимо, а, типу, входимо разом із вами в цю саму... – спробував пожартувати один із трійці.

– Коротше. Ви все знаєте й зрозуміли, – не зважаючи на цей військово-польовий сарказм, продовжив Медвідь. – Хлопців треба витягувати! Хто, якщо не ви? І я поклопочу перед вашим командуванням про відпустку й нагороди, у разі чого...

Медвідь зрозумів, що переборщив із цим «у разі чого», схоже, усе зіпсував. Однак цього разу, на щастя або, як виявилось пізніше, на нещастя він помилявся.

– Та х...й із ними, з тими-во, з нагородами, значиться, вашими, з них той-во, сала не наріжеш, – несподівано заговорив найстарший із трійці, з великою розмазаною по запалій неголеній щоці плямою машинного масла, зі збитими в сальні пасма сивими скронями на давно не митій і нечесаній голові. – Коротше, ми, цей-во... Ми, той-во, поїдемо... Тому що, цей-во, значиться, з вами, товариш Медвідь. Медвідь усміхнувся, переводячи подих, і мало не пожартував, типу «тамбовський вовк тобі товариш, товариш сцикун», але вчасно прикусив язика.

У диспетчерській вежі КАПу загін менший за взвод уже три дні відбивав танкові й піхотні атаки сепарів. Від самої вишки

залишилася третина рваного заліза та пошматованого бетону. Позицію тримати сенсу більше не було. Наче був якийсь сенс тримати в Аеропорту все інше...

Маршрут був простий і водночас складний. Завдання поставлене ясно: забрати всіх – поранених, живих і мертвих із вежі, проїхати повз ніким не зайняту (за останніми даними розвідки) пожежку до нового терміналу, залишити боєздатний особовий склад для підсилення терміналу, забрати всіх поранених і вбитих – і додому, на базу. Усього й клопоту. Простіше пареної ріпи.

Механіки почухали ще раз ці самі багато разів парені й перепарені ріпи й пішли готувати машини. Виїзд було призначено на п'яту ранку. Усі звірили свої годинники. Двоє аж тепер зрозуміли, що годинники в них стоять, так давно на них не дивилися. «Чому ми постійно маємо виїжджати на цьому б...дському героїзмі? – думав Медвідь, поки йшов додому. Швидко замерзала, вже не хлопала, а потріскувала під ногами багнюка. – Чому ми самі весь, б...дь, час заганяємо себе в ці котли й оточення, нічого не робимо, поки смажений півень не дзьобне, а потім на героїзмі виїжджаємо з такими, б...дь, втратами адськими? Навіщо так довго тримали цей безглуздий КАП? Заради якої, блін, стратегічної мети? А тепер, Медвідь, бери людей, яких нема, бери машини, яких нема, і розрулюй цей гробаний ад, да? Так, б...дь, виходить, так, б...дь?»

Поруч просвітіла випадкова, схоже, міна. Медвідь гепнувся в брудну калюжу біля перекинутого, пробитого сотнями осколків жерстяного паркана. Міна ляпнула в більшу калюжу метрів за тридцять від тієї, у який він лежав обличчям униз. Він навіть не розчув звуку вибуху, наче ця калюжа на секунду засмоктала міну

в свою тонну багнюки. А от на другій секундці (як розтягується воєнний час, поки його більше нема для тебе) наче як вибухнула, піднявши цунамі густого смердючого болота й опустивши все це на спину офіцеру.

«Тепер я з усіх боків замаскований, як снайпер», – подумав Медвідь, підвівся, підібрав автомат і рушив далі, навіть не намагаючись струсити болото ні з себе, ні зі зброї.

Цієї хвилини він раптом потрапив у зону дії мережі й почув звук вхідного повідомлення.

«Ти не забув, сьогодні Д.Н. у Санька? Ми тебе любимо й чекаємо», – написала дружина.

Наймолодшому з трьох його синів (після війни він пообіцяв їй дівчинку) виповнилося три роки. Той ще до пуття не розмовляв, але вже малював танки й літаки. І тата з рушницею.

«Б...дь! Як я міг забути?!» – Медвідь одразу спробував набрати Настю, але зона зникла. Тоді він набрав і відправив повідомлення: «Поздоровляю, цілую, люблю. Скоро приїду». Смс відправиться саме, коли знову з'явиться примарна зона.

Востаннє вони бачилися близько місяця тому вдома, у Харкові, уперше від кінця серпня, коли він вийшов з оточення й батальйон формували практично заново. П'ятдесят шість убитих, майже всі поранені з двохсот чоловік, які були в пеклі під Іловайськом. Тоді Медвідь провів аж три дні вдома, а «крайнього» (так тут усі говорили замість «останнього») разу встиг додому лише на ніч, коли його послали за двома новими БМП-2. П'ять годин він був із нею й зі сплячими хлопчиками. Коли вранці їхав, не стали їх будити. Настя так плакала, що й без дітей сліз вистачило.

Здоровезний мужик увесь у липкому сті-
каючому болоті, наче завмерши, стояв
посеред зруйнованого села, посеред не-
скінченної війни. Плечі у нього опусти-
лися, голова похилилася, сам він увесь якось
стиснувся.

Ніхто не бачив його сліз. Поряд нікого не
було. І навіть якби були, не помітили б.
Через багнюку...

Рівно о п'ятій ранку бронеколону вису-
нулася до КАПу. Першим пустили БТР, на
ньому й поїхав Медвідь. Другою йшла
МТЛБ, замикав колону БМП. Медвідь був
у головній машині, так мобільніше й на-
дійніше керувати. В усі три під зав'язку
навантажили БК, їжу, лахи, воду, ліки.

«Мотологию» замість дванадцяти чоловік
їхало четверо. У БТРі було двоє, Медвідь
і механ Вася, той, що напередодні за всіх
при... йняв рішення їхати. Бежа містила
чотириох. З вежі треба було забрати чо-
ловік двадцять, якщо ще, дай Боже, живі.
Судячи з канонади й радіообміну, бій там
тривав від самого вечора, цілу ніч.

Щойно заїхали на злітку біля вежі, перші
дві машини проскочили, а БМП запалили.
Довбанули з гранатомета прямою навод-
кою в паливний, із засідки. Схоже, чекали.
Розвідник Ждан на ходу відчинив задній
люк «мотолиги». З БМП ніхто не вибрався.
Машина на вже горіла як факел. Не скида-
ючи ходу, поїхали далі.

Підїхали до вежі, «пришкерилися» з пів-
нічного боку, щоби скоротити сектор об-
стрілу. Захисники вже сиділи й лежали
внизу, посеред решток зруйнованих по-
верхів. Мертві й живі. Живі, хто міг, від-
стрілювалися навмання, на спалах, мертві
терпляче очікували.

Хвилини п'ять евакуювали поранених, за-
совували в «мотолигу» сім мішків із тру-
пами. Поранених чоловік вісім. Шестеро
на ногах. За командира – старший сер-
жант із позивним «Налим».

У глухій темряві вогного ранку, посеред
сліпого стрілецького бою розподілилися
по машинах, як могли. Трохсотих додало-
ся. Двохсотих наче ні. До Медведя в БТР
влзли легендарний коректувальник і ку-
леметник Фелічита, який не залишав вежу
з жовтня, цілісінський, та ще п'ятеро з ним,
усі на ногах.

Несподівано довелося затриматися. Усі
не помістилися в «мотолигу», хоч як пре-
суй.

– Двохсотих залишаємо, б...дь!

– Ідемо всі! Так, б...дь, веселіше! В'яжіть
мішки з двохсотими на рами! Бігом, б...дь!
І лише коли, матокаючись і відстрілюю-
чись, перекантували трупи на рами, ма-
шини рушили далі.

На підїзді до пожежки виявилось, що
розвідка помилялася. З пожежки їх до-
бряче «причесали» ДШК і, схоже, «Утьос».

Ну, і пару гранат до кучі, з РПГ. Мимо цього
разу.

Медвідь прийняв рішення в самовбивчий
бій не вступати, а обходити пожежку на
швидкості через насип. Вася «фіксував»
під обстрілом, надто задрив на підйомі
швидкість. БТР занесло, і машина пере-
вернулася на спину, нагадуючи велетен-
ського залізного жука з подібними на
безпорадні лапки колесами, що безглуздо
оберталися. «Мотологи» пішла далі без
зупинки. Замість був крутий. Трупи на броні
поступово перетворювалися на решета.
Медвідь відчинив люк і відразу побачив:
з боку пожежки летить «світлячок». Прямо
до них. Водій не вимкнув світло всередині.
Відкритий люк виказав їх у темряві.

Спалах, удар. Медвідь закрив руками
лице, розплющив очі й побачив, що горить.
Спробував збити полум'я. Вивалився
з люка лицем у свіжісінський сніг. Сніг за-
шипів. Медвідь не відчував обличчя.

Збивши полум'я, він потягнувся назад до
люка, щоби дістати автомат, побачив, що
водій згорнувся калачиком. Смикнув його
за плече – голова, наче гумова, впала на-
бік. Пів голови нема.

– Прости, Вася. Не пощастило цього разу,
– тільки й устип прошепотіти комбат. Цієї
миті вже все тріщить у нього самого в го-
лові. Іскри в очах. Темрява. Втрата свідо-
мості.

...Коли Медвідь отямився, він лежав на
животі на асфальті. Навколо міські будин-
ки. Голова розколювалася. Рукам стра-
шенно незручно. Усе ясно: зв'язані за спи-
ною. Полон.

Уже світало. Навкруги холодно й сіро. Їх
посадили на коліна посеред вулиці. Усіх,
хто був у БТРі, крім водія.

– Я Ваха, если кто не знает², – заговорив,
скоріше навіть закричав, майже зірвав-
шись на фальцет, високий смуглий моло-
дий чоловік кавказької зовнішності. Був
без шапки, мав у руках короткоствольний
«калаш», а з форменної кишені на ру-
каві звисав символ так званої путінської
Новоросії – георгіївська оранжево-чорна
стрічка. Ваха, незважаючи на національ-
ність, говорив російською без жодного
акценту.

Медведю лице Вахи здалося знайомим.
Де він його раніше бачив? Голова крути-
лася, гула. Шкіра обличчя нестерпно нила.
Права щока його роздулася так, що він
краєм ока міг бачити її.

Поряд із Вахою раптом виросла фігура
з телевізійною камерою на плечі, у синій
касці з написом «ПРЕСА» і в синьому бро-
нику з написом «Лайк ньюз».

«Усе ясно, це ж той самий психований ко-
мандир бандитів на прізвисько Ваха, який

не вилазить із сепарських новин. Може,
хоч на камеру не будуть кістки ламати», –
подумав комбат.

Цієї миті Ваха порівнявся з ним (побачив,
що за віком і формою офіцер, не нижче
майора), зупинився навпроти, долонею
в лоба підняв йому голову й спитав:

– Ты, что ли, командир?³

Медвідь мовчав.

– Отвечай, боров, когда спрашивают! Или
не кормили еще? – Ваха різким рухом
відірвав синьо-жовтий шеврон із грудей
Медведя, сунув йому під ніс, намагаючись
запхати у закритий рот. – Жри, падаль,
кому говорят! Жри, гнида! У вас, у карате-
лей, щас завтрак должен быть по распи-
санию.⁴

Він віддав автомат одному зі своїх солдат.
Їх було чоловік п'ятнадцять. Усі в новій зи-
мовій утепленій зеленій формі з чорними
наплічниками й нарукавниками від лікта,
як у військових бухгалтерів, якщо такі на
війні бувають. Майже в усіх на головах
чорні балаклави. Дехто в касках, дехто
в чорних в'язаних шапочках. Берці в усіх
нові, мало не блищать. Усі вони стояли
мовчки.

«З виправки – професійні військові», –
подумав Медвідь.

Між тим Ваха дістав із кобури ТТ і тиль-
ним боком з усього розмаху вгатив його
по тім'ячку. Комбат знову знепритомнів.

Отямився на підлозі в якомусь ангарі-га-
ражі. На стінах тут і там на залізних шти-
рях висіли старі й нові покришки.

Він і його хлопці лежали на підлозі.
Обличчя в усіх закривавлені. Замість про-
фесіоналів у балаклавах навкруги стояли
бандитського вигляду хлопці, без бала-
клав, у камуфляжі, зі шматками залізної
арматури в руках.

– Значит, так, фашисты х...вы. Мы у вас
в «коробочке» пулемет нашли, – кричить
Ваха, крутячи бейсбольну битку в руці. –
Кто из вас пулеметчик? Кто вчера с башни
покрошил моих парней?⁵

Мовчання. Без жодної команди хлопці
в камуфляжі починають бити артилерією
всіх, хто лежить на підлозі. Удари, крики,
стогони, знов удари. Через хвилину по-
биття припиняється.

Чути важке дихання й тих і других. Хтось
стогне, хтось уже ні. Двоє лежать нерухо-
мо.

³ Ти командир, чи як?

⁴ Відповідай, боров, коли питають! Чи не
годували ще? -... - Жери, падло, кому кажуть!
Жери, гнидо! У вас, карателів, зара сніданок
має бути за розкладом!

⁵ Отже, так, фашисты х...ві. Ми у вас
у «коробочці» кулемет знайшли. – ... –
Хто з вас кулеметник? Хто вчора з вежі
покришив моїх хлопців?

² Я Ваха, якщо хто не знає.

АВТОР СЕРГІЙ ЛОЙКО: В ЦЬОМУ АЕРОПОРТУ СИЛЬНО
ВІДЧУВАЛАСЯ БОРОТЬБА ДОБРА І ЗЛА. СТОРІНКА КНИГИ:
[HTTPS://WWW.FACEBOOK.COM/AEROPORTLOIKO](https://www.facebook.com/aeroportloiko)
ФОТО HROMADSKIE.TV

– Ну что, твари, память не вернулась?⁶ – знову кричить Ваха, піднімає руку з битою й трьома ручними годинниками на зап'ястку.

– Усе, харе-маре. Я кулеметник із вежі, – говорить Фелічита, по життю – Сашко Полунін, двадцятишестирічний шкільний учитель фізики із Сум, етнічний росіянин. Фелічита не встигає виплюнути кров із розбитого рота, як на нього сиплються удари арматурою з усіх боків. Уже безживне тіло кулеметника сепари люто штурхають ногами хвилини дві-три.

– Всё, парни, всё, – раптом кричить із сильним кавказьким акцентом якийсь молодий сепар у чорному комбінезоні. Нахиляється над тілом Фелічити, мадає пульс. – Дышит еще. Балныца нужно⁷.

В ангарі мертва тиша. Її раптом порушує інший кавказький голос, звідкись позаду натовпу. Не крик, не голосно, роздільно:

– Балныца, гавариш? А курорт, море Черное, шашлик-машлик нэ нада?⁸

Натовп розступається. Невисокий кремезний чеченець середніх років, лисий, із рудою бородою, повільно, перевальцем, на своїх міцних коротких і кривих ногах виходить уперед. В одній руці в нього ТТ, в іншій – довгий прямий кинджал.

Він простягає кинджал молодому чеченцю, що схилився над Фелічитою. Говорить щось різко й гортанно своєю мовою. Молодий підводиться, дивиться в очі рудому, відповідає щось тихо й коротко по-чеченському.

Відводить простягнутий кинджал рукою й різкими кроками майже вибігає з ангара. Усі мовчать. І знову чуто тільки важке дихання і стогони тих, що на підлозі.

Старший чеченець повільно хитає головою, щось говорить сам до себе. Вставляє кинджал у піхви, опускає руку з пістолетом у бік Фелічити й двічі стріляє тому в голову. Без слів розвертається й виходить з ангара слідом за молодим.

«Геть племянник знахабнів. Учити треба поважати старших», – думає командир батальйону Шаміль Бараєв, поки повільно й важко крокує в супроводі озброєної до зубів охорони в чорному тихими, сірими й неживими донецькими вулицями. Ще один день у чужому місті не вдався.

– Что ж вы делаете, сволочи! – голос Медведя з підлоги порушує липку й щільну тишу в ангарі. – Он же просто солдат, как и вы⁹.

Усі навколо мовчать, аж поки до смиканого Вахи повертається мова.

– Какие вы, на х...й, солдаты! Вы фашисты е...ные! Бендеровцы, б...дь!¹⁰ – істерить він.

Вимкнувши світло, Ваха і його люди виходять з ангара. Клацає залізо замка. Тьма падає на Медведя і його людей, як важка завіса...

За кілометр від ангара, де на холодній бетонній підлозі стікали кров'ю українські кіборги, у новому терміналі нічна п'ятма поступово змінилася вогким днем, без неба, без повітря. Суцільний чад довкола. Усі готувалися до прибуття «чайки». Стрільці, кулеметники на позиціях. Олексій сидів під підвіконням порожнього вікна, крізь яке замість світла й повітря всередину будівлі заповзав пороховий дим.

Він перевіряв камери, виставляв режими, протирав оптику.

Усі інші поруч із ним клацали затворами, виставляли свої режими й свою оптику...

Професорі Тритон стояли біля самого вікна. Професор акуратно поклав свій автомат поряд зі снайперською гвинтівкою Тритона із зовнішнього боку вікна на гору сміття. Чекали.

Мертві в мішках складені майже штабелем назовні. Поранені із забинтованими головами, руками й ногами сиділи за цією страшною пірамідою з мішків з їхніми назавжди заснулими товаришами.

– Ідуть!

З туману й диму зліткою в бік терміналу повільно вповзало щось незрозуміле й моторошне, обвішане мертвими тілами в мішках і без мішків, простріляними десятками куль.

Несподіваний звук вхідного телефонного повідомлення в кишені в Олексія розсік тишу в терміналі, наче перший такт похоронного маршу.

Усі повернули голови на цей звук, ніби це повідомлення було кожному з них. І справді, воно було кожному з них:

«Де ти? Як ти? Думаю про тебе...»

«Де я? У пеклі», – хотів був написати у відповідь Олексій, але передумав, просто вимкнув телефон і запхнув його назад до кишені.

⁶ Ну що, тварюки, пам'ять не повернулася?

⁷ Все, хлопці, все. - ... - Дихає ще. Лікарня треба.

⁸ Лікарня, кажеш? А курорт, море Черне, шашлик-машлик не треба?

⁹ Що ж ви робите, наволоч! - ... - Він же просто солдат, як і ви.

¹⁰ Які ви, на х...й, солдати! Ви фашисти йо...ні! Бандерівці, б...дь!

ДОПОМОГТИ УКРАЇНІ З ЧЕХІЇ

Умисні вбивства й поранення на Майдані, анексія Криму та конфлікт на Донбасі принесли велику кількість постраждалих, нещастя їхнім родинам, спричинили величезні збитки мешканцям цих регіонів та різке зростання кількості внутрішніх переселенців, які змушені були кидати швидко все й тікати від війни й бандитизму у непідконтрольних Україні територіях. Переселенці й жителі прифронтових територій потребують значної допомоги у найнеобхіднішому. Надійні гуманітарні організації проводять збір коштів у Чехії й займаються прямою доставкою й роздачею найнеобхіднішого на місці, тому потребують і вашої допомоги. Допомогти можете й Ви. Фінансову допомогу у більшості випадків можна списати із бази податків.

Благодійна організація «Людина в скруті» (Člověk v tísní o. p. s.)

допомога Україні приймається на рахунок 93209320/0300, благодійне смс з телефону будь-якого чеського мобільного оператора на номер 87777 з текстом DMS SOSUKRAJINA (ціна DMS – 30 кч, допомога буде надана на 28,50 кч)
<http://www.clovektisni.cz/cs/humanitarni-a-rozvojova-pomoc/zeme/ukrajina>

Харита (Карітас) Чеська Республіка

допомога Україні на рахунок 55660022/0800, змінний (варіабільний) символ 104, текст DMS UKRAJINA на номер 87777; окремі проекти допомоги жертвам конфлікту в Україні проводять Харита Оломоуц: 4030207/0100 (<http://www.acho.charita.cz/harp/ukrajina/>); та Харита Остравсько-Опавська: 2800779701/2010, змінний (варіабільний) символ 222 (<http://shp-ukrajina.caritas.cz>).

Допомога пораненим майданівцям, родинам загиблих під час Революції Гідності, воякам ЗСУ та добровольчих батальйонів, які оберігають мир та Незалежність України у зоні Антитерористичної операції на Донбасі, українським військовим лікарям та волонтерам, дітям героїв

Українська ініціатива в Чеській Республіці

пряма допомога людям, постраждалим у зв'язку із протестами в Україні, купівля ліків, медичних засобів, надання медичної допомоги постраждалим, правової допомоги, підтримка розвитку недержавних некомерційних організацій в Україні, номер рахунку 2000537915/2010 (http://www.ukrajinci.cz/cs/s-nami/detail/verejna-sbirka-pro-ukrajinu_1/)

Українська Європейська Перспектива

допомога воїнам у зоні АТО, доставка харчів, одягу, ліків тощо. Банківські реквізити для надання добродійної допомоги: Ukrajinsko Evropská Perspektiva, Raiffeisen Bank, номер рахунку: 6283201001/5500, позначка з позначкою: SOSUKRAJINACZ (при бажанні – ваше ім'я та прізвище)
(<http://u-e-p.eu/gumanitarnij-projekt-dopomagayemo-ukraini-razom/>)

Празький Майдан

щотижневі акції на підтримку України в центрі Праги, плетіння маскувальних сіток, допомога житомирському військовому шпиталю тощо. Рахунок 2100839777/2010, змінний (варіабільний) символ для Czech Support Ukraine – 789, для #HelpZhitomir – 777333111, для виготовлення й придбання тактичних рукавиць – текстова позначка takticke rukavice (<http://www.prazskymajdan.cz/>)

Група «Празькі УкрОп(К)и»

Збір та доставка речової допомоги пораненим воїнам та на передову, але реєстрація та рахунок у стадії формування, писати Зінаїді Гаврилюк та Павлу Коршнікову у групі
<https://www.facebook.com/groups/ukropki/>

Часопис «Пороги» | Časopis Porohy

видається вже 23 роки | vychází již 23 let

інформує про життя громади у Чехії |
informuje o životě ukrajinské komunity v ČR

розповідає про цікавих людей |
vypráví o zajímavých lidech

допомагає мігрантам |
pomáhá migrantům

не забуває про Батьківщину |
nezapomíná na vlast

є серйозним, але й... |
je seriózní, ale také...

...жартує, співає, грає і танцює
žertuje, zpívá, hraje a tančí

Читайте «Пороги», вони – Ваші! |
Čtěte Porohy, jsou Vaše!

